

20 OTÁZEK A ODPOVĚDÍ

Biblické nejasnosti

JIMMY AKIN

Originál

20 answers: Bible Difficulties

Jimmy Akin

© 2018 Catholic Answers

vydalo nakladatelství Catholic Answers, Inc.

2020 Gillespie Way

El Cajon, California 92020, USA

1-888-291-8000 objednávky

619-387-0042 fax

catholic.com

Byl vytištěn ve Spojených státech amerických:

ISBN 978-1-68357-087-5

ISBN 978-1-68357-088-2 Kindle

ISBN 978-1-68357-089-9 ePub

Český překlad vytvořil Miroslav Šiman v roce 2023.

Umístění aktuální elektronické verze: *mysli.info*

Tento překlad i celou tuto publikaci lze šířit pod nekomerční licencí CC BY-NC-ND 4.0, a to v elektronické i tištěné podobě.

*S církevním schválením brněnského biskupa Mons. Pavla Konzubla
č. j.: Ep-1012/23 ze dne 7. 12. 2023.*

Česky vydal: A.M.I.M.S. z.s., Vranov nad Dyjí – Přímětice – Bítov

Rok vydání: 2023

Vydání: první

Pro církevní potřebu připravili spolupracovníci A.M.I.M.S. z.s.

Obsah

Poznámky překladatele	2
Úvod	2
1. K jakým problémům vedou chyby při kopírování Bible?	4
2. Jak vznikají biblické nejasnosti při špatném překladu?	6
3. Jaká otázka je pro správný výklad Bible nejdůležitější?	7
4. Proč je důležitý i žánr?	9
5. Jakou roli hraje přibližné vyjadřování?	11
6. Jak si bibliční autoři vybírali, co zaznamenají?	13
7. Jak bibliční autoři řadili svůj materiál?	15
8. Jaký význam mají různé vyjadřovací způsoby?	17
9. Proč je důležité znát postoje autora?	18
10. Jakou roli hraje to, že se Bůh lidem zjevoval postupně?	20
11. Je kniha Genesis v rozporu s moderní vědou?	22
12. Vychází kniha Genesis z pohanských mýtů?	23
13. Jak máme rozumět násilí ve Starém zákoně?	25
14. Jak máme chápat kruté starozákonné právo?	27
15. Jak máme nahlížet na biblické nejasnosti ohledně historie?	29
16. Jsou něčím problematické zmínky o Ježíšově dětství?	31
17. Existují nějaké nesrovnalosti v popisu velikonočních událostí?	34
18. Jak lze harmonizovat biblické pasáže o vzkříšeném Ježíšovi?	36
19. Odporují si novozákonné autoři Jakub a Pavel?	38
20. Jaký je postoj Bible k ženám?	39
Doporučené zdroje	41
Poznámky	42
Index novodobých autorů	42
Index dávných autorů	42
Index církevních dokumentů	43
Index citací Katechismu katolické církve	43
Index biblických citací	43
Reference	44

Poznámky překladatele

Tato publikace existuje v tištěné i elektronické podobě, přičemž ta druhá je hlavní, protože obsahuje mnoho užitečných hypertextových odkazů, které se tiskem ztrácí. Ty přitom vysvětlují, upřesňují nebo rozvádějí obsah, usnadňují studium anebo odkazují na použité zdroje, takže je možné téměř každou citaci online ověřit. Reference zahrnují i vybrané české materiály. Obecně se doporučuje preferovat anglické stránky na Wikipedii před českými a i na nich přihlížet jen k dobře ozdrojovaným tvrzením.

Pojmy jako *Bible*, *Víra* a *Církev* se píší s velkými počátečními písmeny, jestliže jsou chápány v jedinečném a katolickém významu.

Když Bible není citována podle katolického liturgického překladu, bývá to zvýrazněno uvedením zkratky toho použitého.

Katechismus katolické církve, Bible a některé církevní dokumenty jsou zde citovány přesně podle dostupných českých online překladů. Ostatní citace jsou přeloženy z angličtiny, někdy i s přihlédnutím k dalším existujícím jazykovým verzím.

Také je dobré mít na paměti, že papežové jsou někde uváděni pod svými občanskými jmény, například v rejstříku a v referencích.

Úvod

„[K]nihy Písma svatého učí spolehlivě, věrně a bez omylu pravdu, kterou chtěl mít Bůh zaznamenanou v Písmě svatém pro naši spásu.“

(Dei Verbum 11 CZ)

Tak pravil Druhý vatikánský koncil (1962–1965). A neučil nic nového. Přesvědčení o tom, že biblické knihy učí pravdě a předkládají nám Boží slovo, je součástí křesťanské víry už od jejího prvopočátku.

Vždyť sám Ježíš prohlásil, že „Písmo musí platit“ (J 10:35 [CEP]), a Pavel potvrdil, že veškeré Písmo je inspirováno Bohem (2Tm 3:16).

Ne všechno v Písmu je však snadno pochopitelné (Sk 8:30–31; 2Pt 3:15–16). Při jeho čtení můžeme narazit na pasáže, u kterých není jasné, jak jim správně rozumět, protože na první pohled vypadají, jako by v nich Písmo říkalo něco nepravdivého.

A hned máme problém, který může být *interní* nebo *externí*. U interního je jedna pasáž Písma zdánlivě v rozporu s jinou, zatímco u externího se zdá, že je Písmo v rozporu s něčím, co známe odjinud,

například s přírodními zákony, historickými fakty nebo morálními principy.

Protože každá pravda je pravdou Boží, musí existovat uspokojivé vysvětlení všech těchto nejasností. Ale proč se s nimi vůbec setkáváme? Částečně je to dáno dobou, ve které bylo Písmo napsáno. Jazyk a společnost se v průběhu času mění, a proto pro nás není snadné starověkým textům správně porozumět, když už žijeme v úplně jiné době a kultuře. Potíže tohoto typu se často dají odstranit dalším studiem.

Navíc Bůh zřejmě i chtěl, aby jeho slovu někdy nebylo snadné hned porozumět. Jeho promýšlením a zkoumáním ho totiž poznáváme ještě lépe. Tak funguje učení obecně. Když vám učitel hned prozradí odpověď na každou vaši otázku, nenaučíte se látku zdaleka tak dobře, jako kdybyste si ji prostudovali, naučili se aplikovat klíčové principy a sami přišli na správnou odpověď.

Tato publikace se zabývá tím, jak se s vnitřními i vnějšími problémy při výkladu Bible vypořádát. V roce 405 n. l. nám obecnou strategii pro jejich řešení nastínil svatý Augustin: „Pouze [u kanonických knih Písma] jsem skálopevně přesvědčen o tom, že se jejich autoři zcela vyvarovali omylů. A pokud jsem v těchto spisech zmaten něčím, co se mi zdá v rozporu s pravdou, neváhám se domnívat, že buď je chybný rukopis, nebo ho překladatel špatně přeložil, anebo jsem mu já sám špatně porozuměl.“¹

Svatý Augustin zde zmiňuje tři způsoby, jak se s potížemi při výkladu Bible vypořádát. Odvolává se přitom na chyby, jichž se dopustila jedna z těchto tří osob:

1. *Kopista*. Tehdy neexistoval knihtisk, a tak se biblické rukopisy opisovaly ručně. U toho ovšem docházelo k chybám, protože písaři se při kopírování textů žádné neomylnosti netěšili.

2. *Překladatel*. Augustin mluvil latinsky a nerozuměl dobře biblickým jazykům (hebrejštině, aramejštině a řečtině). Proto musel používat překlady, podobně jako leckdo z nás. Ani překladatelům ale Bůh nebránil v děláni chyb, a tak z historie Bible známe i překladatelské omyly.

3. *Vykladač*. Nakonec Augustin pokorně uznal, že ani jeho Bůh nechrání před chybami, když se snaží Bibli vykládat. To je důležité přiznání, které bychom měli s pokorou učinit i my.

Nejprve si podrobněji rozebereme zásady sv. Augustina a zaměříme se na chyby, ke kterým dochází při kopírování (otázka č. 1), překladu (otázka č. 2) a výkladu (otázky č. 3 až 10) Písma svatého. U otázek č. 11 až 20 pak tyto zásady aplikujeme na nejznámější biblické nejasnosti a ukážeme si, jak se s nimi vypořádat. To vám usnadní i výklad ostatních nejasných pasáží, na které můžete při studiu Bible narazit a o kterých se zde přímo nepojednává.

Doufám, že vám to vše přijde zajímavé i poučné. Kéž vám to pomůže ještě lépe chápat Boží slovo a být tak Bohu stále blíže!

1. K jakým problémům vedou chyby při kopírování Bible?

Pokud jste někdy zkoušeli ručně opsat dlouhý text, dobře víte, jak je snadné udělat chybu.

Protože se vám do paměti vejde jen několik slov nebo vět najednou, musíte neustále přecházet pohledem mezi původním textem a vytvářenou kopií. Snadno tak omylem vynecháte slovo či větu nebo naopak něco opíšete hned dvakrát.

Můžete také nějaké slovo zapsat s pravopisnou chybou, omylem ho nahradit jiným slovem stejně či podobně znějícím (například napsat „bít“ místo „být“ nebo „holt“ místo „hold“) anebo neúmyslně vyjádřit stejnou věc trochu jinak (například napsat „že jsi“ místo „žes“ nebo „svou“ místo „svoji“).

Když v originálu narazíte na nečitelné místo, nezbyvá vám než hádat, co tam asi má být. Můžete dokonce narazit na chybu, kterou už před vámi při opisu udělal někdo jiný, a zkusit ji správně opravit.

Těmito způsoby běžně vznikají chyby při ručním opisování textů, což byl jediný druh kopírování, který byl k dispozici před vynálezem knihtisku v patnáctém století.

Bible se brzy stala nejpopulárnější knihou světových dějin, a tak vznikaly tisíce jejích kopií. V době ručního kopírování to ale také znamenalo, že přitom vznikaly tisíce drobných chyb. S každou z nich vytvořil kopista další variantní znění opisovaného rukopisu.

K chybám docházelo i ve věku knihtisku. Známým příkladem je *Cizoložná Bible*, což bylo jedno vydání *Bible krále Jakuba* vytištěné v roce 1631. Tiskaři tenkrát při sazbě Desatera příkázání omylem vynechali zápornku „ne“, takže verš Ex 20:14 nakonec zněl: „Zcizoložíš.“

Skeptikové někdy dělají z existence rukopisných variant obrovský problém, jako by nás všechny ty drobné chyby při kopírování připravily o možnost poznat, co Bible původně říkala. To ale není pravda.

Například slavná tiskařská chyba v *Cizoložné Bibli* byla odhalena díky tomu, že lidé Desatero znali ze všech ostatních Biblí v oběhu, které tuto chybu neobsahovaly. Bylo snadné porovnat nové kopie se starými a zjistit, kde došlo k omylu.

V důsledku velké popularity Písma existují tisíce biblických rukopisů, které můžeme porovnávat mezi sebou, abychom kopírovací chyby odhalili.²

Zrekonstruovat podobu původních textů z jejich kopií se snaží samostatná vědní disciplína zvaná textová kritika. Za tím účelem vědci prozkoumali, zkatologizovali a vyhodnotili i varianty raných biblických rukopisů.

I když nám textová kritika nezodpověděla všechny otázky, velmi usnadnila identifikaci kopírovacích chyb. Ukázala, že většina z nich je triviálních a že ty smysluplné nemají podstatný vliv na křesťanské učení.³ Kopírovací chyby sice mohly kdysi představovat významný problém, ale ten už se většiny dnešních čtenářů netýká, protože byl do značné míry vyřešen rozvojem textové kritiky a vynálezem tiskařských strojů, které umožňují vyrobit tisíce stejných výtisků Bible najednou.

Bible vydávané v dnešní době tak tímto problémem prakticky netrpí. Mnohé z nich i upozorňují čtenáře na výskyt významných variant, se kterými si odborníci nedokázali poradit. Každý si tak na ně může udělat vlastní názor, třeba i na základě dalších informací, které si o nich najde ve standardních biblických komentářích nebo v dílech textové kritiky. Jejich čtení však už vyžaduje znalost jazyků, ve kterých byly rané biblické rukopisy napsány, což nás přivádí k další otázce.

2. Jak vznikají biblické nejasnosti při špatném překladu?

Podle jednoho italského rčení (*Traduttore, traditore*) je každý překladatel zrádcem, což sarkasticky vystihuje skutečnost, že vytvořit dobrý překlad bývá obtížné.

Žádný jazyk totiž přesně neodpovídá jinému, což se obzvláště projevuje při překladu složitých myšlenek. Každý překladatel tak alespoň v malé míře „zrazuje“ překládaný text tím, že jej plně nepřenesl do nového jazyka. Může být schopný přenést základní význam, ale už ne všechny jemnosti a konotace.

V řečtině například závěrečná věta modlitby Otčenáš prosí Boha, aby nás vysvobodil od *tou ponerou*, což lze do češtiny přeložit jako „zlého“ i jako „toho zlého“ či „Zlého“ (tj. ďábla). V angličtině se původní dvojznačnost ztrácí úplně a překladatel si musí vybrat mezi *evil* a *the evil one*.

Překladatelé se s takovou volbou setkávají, i když svou práci dělají dobře. Někdy ale pořádně překládat ani neumí nebo jsou motivováni ideologickými předsudky. To se projevuje například v biblickém překladu od Svědků Jehovových, nazývaném *Překlad nového světa*, který záměrně překrucuje to, co je v původních jazycích, aby to odpovídalo teologii této skupiny. I když chyby a předsudky překladatelů nikdy nelze zcela vyloučit, rozšířené moderní překlady Bible je omezují na minimum.

To je možné proto, že biblické jazyky jsou dobře prozkoumané, a tak odborníci v každém křesťanském společenství mohou poznat, zda jejich kolegové překládají Bibli dobře a kompetentně. Kdyby se objevil nějaký biblický překlad, který by měl velké problémy, rychle by si toho experti všimli a podrobili by ho tvrdé kritice (jako tomu bylo u *Překladu nového světa*).

Navzdory vysoké kvalitě moderních biblických překladů se v nich stále mohou nacházet nejasnosti, které čtenáře zmatou.

Jako příklad si můžeme uvést pasáže ze Skutků apoštolů, které popisují Pavlovo obrácení a to, co se stalo, když k němu Ježíš promluvil. V jedné kapitole čteme: „Muži, kteří ho doprovázeli, zůstali stát a nebyli schopni slova; slyšeli [*akouontes*] sice hlas [*fones*], ale nespátřili nikoho.“ (Sk 9:7 [CEP]) Jinde ale Pavel říká: „Moji průvodci viděli sice světlo, ale neslyšeli [*ekousan*] hlas [*fonen*] toho, kdo ke mně

mluvil.“ (Sk 22:9 [CEP]) V obou verších se vyskytují tvary řeckého slovesa *akouo* pro „slyšet“ a podstatného jména *fone* pro „hlas“. Jeden z nich zřejmě říká, že Pavlovi průvodci hlas slyšeli, a druhý, že neslyšeli.

Řešení tohoto zdánlivého rozporu souvisí s významem použitých řeckých slov. Podle standardního slovníku totiž *akouo* může znamenat „slyšet“ i „rozumět“ a *fone* může znamenat „hlas“ i „zvuk“. Protože je nepravděpodobné, že by si Lukáš (autor Skutků apoštolů) protičil při vyprávění příběhu, který od Pavla nepochybně slyšel vícekrát, je logické číst tyto pasáže ve vzájemném souladu a ponechat příslušným řeckým slovům jejich skutečný význam. Jinými slovy, Pavlovi průvodci sice slyšeli zvuk, ale nerozuměli hlasu toho, kdo k němu mluvil. V českých a slovenských Biblích bohužel takový logický překlad nenajdeme, ale v některých anglických ano.

Když se tedy setkáme s nějakým problémem při výkladu Bible, měli bychom zvážit možnost, že vznikl jenom nevhodným překladem. I když neznáme původní biblické jazyky, můžeme se aspoň podívat na to, co říkají jiné kvalitní a profesionální překlady, jejichž jazyk ovládáme. Takových je k dispozici velké množství, a to i online a s možností vzájemného porovnání (například BibleHub.com nebo obohu.cz/bible). Člověk zmatený jedním překladem si tak může najít nějaký jiný a bezproblémový, jako u naší ukázky.

Pokud potřebujete jít více do hloubky, můžete konzultovat drobné biblické komentáře, nebo dokonce sami začít biblické jazyky studovat.

3. Jaká otázka je pro správný výklad Bible nejdůležitější?

Nejasnosti vznikají sice i při rozmnožování nebo překladu Bible, ale nejčastěji až při jejím výkladu, když se jí snažíme dobře porozumět. To je poslední ze tří zdrojů chyb uváděných svatým Augustinem. Je tak častý, že se podrobně podíváme na různé způsoby, jak může ke špatnému pochopení biblických textů dojít.

Naštěstí existuje ústřední otázka, která nám pomůže při výkladu Bible správně nasměrovat myšlenky: „Co přesně se autor Písma snaží tvrdit?“

Její důležitost pochopíme, když si připomeneme slova Druhého vatikánského koncilu o tom, jakým způsobem bylo Písmo napsáno:

„K sepsání posvátných knih si však Bůh vybral lidi a použil jich s jejich schopnostmi a silami, působil v nich a skrze ně, aby jako praví autoři zapsali všechno to a pouze to, co on chtěl.

Protože tedy všechno, co tvrdí inspirovaní autoři neboli svatopisci, se musí považovat za tvrzení Ducha svatého, je třeba uznat, že knihy Písma svatého učí spolehlivě, věrně a bez omylu pravdu, kterou chtěl mít Bůh zaznamenanou v Písmě svatém pro naši spásu. Tak tedy ‚veškeré Písmo je vdechnuto Bohem a je dobré k poučování, k usvědčování, k nápravě, k výchově ve spravedlnosti, aby byl Boží člověk důkladně vyzbrojený pro každé dobré dílo‘ (2Tm 3:16–17 řec.).“

(Dei Verbum 11 CZ)

Logiku této pasáže můžeme rozepsat takto:

- Bibličtí autoři pod vlivem Boží inspirace zapsali všechno, co Bůh chtěl, a nic jiného.
- Proto Duch svatý tvrdí totéž, co bibličtí autoři. A zároveň jen pravdu.
- Takže vše, co bibličtí autoři tvrdí, je pravda.

Proto je při řešení problémů s výkladem Bible důležité určit, co biblický autor tvrdí. To ale někdy není snadné poznat, protože biblické texty byly napsány před mnoha staletími a v jiné kultuře.

V roce 1943 se k tomu vyjádřil papež Pius XII.: „Literární smysl nějaké pasáže často není ve slovech a spisech starověkých orientálních autorů tak zřejmý jako v dílech naší doby. To, co chtěli svými slovy vyjádřit, se totiž nedá určit pouze z kontextu nebo pomocí gramatických či filologických pravidel. Vykladač se musí v duchu vrátit do Orientu oněch dávných staletí a pomocí historie, archeologie, etnologie a jiných věd přesně určit, jaký způsob vyjadřování spisovatelé oné dávné doby chtěli použít a skutečně použili.

Starověké východní národy totiž k vyjádření svých myšlenek nepoužívaly vždy stejné formy nebo způsoby řeči jako my dnes, ale spíše ty, které byly u lidí jejich doby a země obvyklé. Jaké přesně to byly, to nemůže vykladač určit předem, ale až po pečlivém prozkoumání starověké východní literatury.“ (Divino Afflante Spiritu 35–36 CZ)

Rozdíl v době a kultuře mezi naším a biblickým světem může dnešnímu vykladači ztěžovat určení toho, co bibličtí autoři skutečně tvrdili. Když se v tom ale splete, snadno se dostane do úzkých s interpretací jejich sdělení.

Například první křesťané často předpokládali, že Ježíšův druhý příchod na svět nastane ještě za jejich života. Mohlo by se zdát, že to tvrdí i svatý Pavel, když píše: „[M]y, kteří zůstaneme naživu, budeme spolu s nimi uchvázeni v oblacích do vzduchu vstříc Pánu“ (1Te 4:17). Ovšem Ježíš se na svět za Pavlova života podruhé nevrátil.

Kdyby Pavel skutečně tvrdil, že ještě zažije Ježíšův návrat, byl by to problém, protože pak by se Písmo mýlilo. Ale o to v oné pasáži nejde. Pavel možná *předpokládá*, že se Ježíš vrátí rychle, ale *netvrdí* to. Tvrdí, že živí křesťané (ať už to bude kdokoli) budou při druhém příchodu Ježíše na svět uchvázeni, aby byli s ním. Na jiném místě Pavel vyjadřuje pochybnosti, že bude v té době ještě naživu (Fp 2:17), a ke konci své životní dráhy už si byl jistý, že do té doby zemře (2Tm 4:6–8).

Tuto nejasnost nám umožnilo ozřejmit pečlivé rozlišování mezi definitivním tvrzením a nejistým předpokladem. Podobné techniky nám mohou pomoci i s výkladem jiných pasáží.

4. Proč je důležitý i žánr?

Slovo žánr označuje typ kompozice. Žánry se vyskytují ve všech druzích médií, například vážná hudba a hip-hop jsou hudební žánry, sitcomy a zpravodajské pořady jsou televizní žánry a westerny či sci-fi jsou zase žánry filmové.

Každé dílo v rámci nějakého žánru je komponováno podle určitých pravidel, která ten žánr definují. Klasická hudba používá orchestrální nástroje, zatímco hip-hop syntezátory a samplování nahrávek. Sitcomy používají zvukové stopy se smíchem, ale zpravodajské pořady ne. Westerny mají kovboje a koně, sci-fi zase mimozemšťany a vesmírné lodě. Někdy se dokonce objevují díla, která spojují dohromady více žánrů, například sci-fi westerny, v nichž se objevují kovbojové i mimozemšťané.

V literatuře také existuje mnoho žánrů, a to i v biblických spisech. Původně totiž Bible nebyla jedinou knihou, ale jakýmsi sou-

borem knih žánrově různorodých. Některé z nich obsahují životopisy (evangelia),⁴ některé dějiny (První kniha Samuelova, Skutky apoštolové), některé chvalozpěvy (Žalmy), některé proroctví a vize (Izajáš, Zjevení Janovo), některé moudrá ponaučení (Příslaví, Sírachovec), některé zákony (Leviticus, Deuteronomium) a některé mají formu dopisu (Římanům, První list Korintským).

I jednotlivé biblické knihy mohou různé žánry kombinovat. Evangelia tak obsahují nejen životopisné informace o tom, co Ježíš dělal a co se mu v životě přihodilo, ale také jeho učení, které je vyjádřeno různými žánry, například etickou promluvou (Mt 5–7), podobenstvím (Mt 13) a proroctvím (Mt 24–25).

Při výkladu Bible je důležité identifikovat žánr, který biblický autor používá, a porozumět pravidlům, kterými se tento žánr řídí. Pokud to neuděláte, určitě se při výkladu Bible dostanete do problémů.

Například proroctví a podobenství hojně využívají symboliku, zatímco historická pojednání se jí zpravidla vyhýbají. Bylo by tak chybou číst Zj 13 a dojít k závěru, že Jan tím doslova myslí, že z moře vystoupí sedmihlavá šelma a začne pronásledovat křesťany. Stejně tak by bylo mylné vyvozovat z Ježíšova podobenství o rozsevači (Mt 13:3–9), že pojednává o nějakém konkrétním zemědělci, který opravdu žil v tehdejší době. Chybovali bychom ale i tehdy, kdybychom naopak historickým zprávám přisuzovali jenom symbolický význam, například kdybychom interpretovali Ježíšovo ukřižování či zmrtvýchvstání pouze metaforicky.

Zásady, kterými se řídí různé žánry, mají podobnou funkci jako pravidla gramatiky: pomáhají autorovi sdělit posluchačům zamýšlený obsah. Pokud jim nebudete rozumět, nebudete ani schopni zjistit, co autor tvrdí a co ne. Přitom pravidla žánru nemůžeme „určit předem, ale až po pečlivém prozkoumání starověké orientální literatury“, jak uvádí i ten citát z encykliky *Divino Afflante Spiritu* pod otázkou č. 3.

Při čtení Bible musíme být všímaví k drobným náznakům v textu, které nám mohou pomoci identifikovat čtený žánr a pravidla, jimiž se řídí. Pro dnešního čtenáře totiž nemusí být snadné to zjistit.

Někdo například narazí na biblickou knihu Júdit a začne ji považovat za historické dílo. Tím se ale okamžitě dostane do problémů,

protože hned její první verš popisuje Nabuchodonozora jako asyrského vládce (Jud 1:1). „Ale,“ jak někteří namítají, „každý přece ví, že Nabuchodonozor byl králem Babyloňanů, a ne Asyřanů!“ Ano, a o to právě jde: všichni to věděli. První verš záměrně kombinuje dva velké nepřátele Izraele (Babyloňany a Asyřany) do jednoho.

Už od prvního řádku tak obsah knihy čtenáři signalizuje, že neče historické dílo, ale jakési delší podobenství. Při dalším čtení zjistíte, že kniha pojednává o konfliktu mezi jedním z Nabuchodonozorových generálů a hrdinkou jménem Judita („Židovka“), která zosobňuje židovský národ. Určení správného žánru zde může objasnit historické nesrovnalosti, které by jinak bylo těžké či nemožné uspokojivě vysvětlit.

Kdyby se vám dnes dostal do rukou příběh, který by stavěl Miss USA proti generálovi vyslanému vůdcem SSSR Adolfem Hitlerem, také byste ho nejspíš nepovažovali za literaturu faktu, nebo snad ano?

Další ukázkou toho, jak je pochopení žánru důležité, nalezneme v Knize přísloví. Lidé si totiž často pletou přísloví se zákony, což pak vede k problémům s interpretací protichůdných vyjádření, například „Neodpovídej hlupákovi podle jeho hlouposti, abys mu nebyl i ty podobný“ (Pr 26:4) a „Odpovídej hlupákovi podle jeho hlouposti, aby se nepokládal za moudrého“ (Pr 26:5). Kdyby to byly zákony, které je třeba vždy dodržovat, nastal by problém, protože si odporují. Zákony to však nejsou. Jsou to přísloví neboli krátká a moudrá obecná ponaučení. Uvedením těchto dvou rad hned za sebou nám autor Knihy přísloví říká, že někdy je sice moudré odpovídat hlupákovi hloupě, ale jindy zase ne. Místo toho, abychom dělali automaticky jedno nebo druhé, máme vždy zvážit, která varianta je v konkrétním případě ta nejvhodnější.

Prísloví, která si odporují, jsou ve světě běžná i dnes. V češtině máme například „Ráno moudřejší večera“ a „Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítřek“.

5. Jakou roli hraje přibližné vyjadřování?

Žijeme v době orientované na detaily. Dnešní lidé mají rádi přesné záznamy a exaktní měření.

Existuje dokonce celý vědní obor (*metrologie*), který se měřením odborně zabývá. Díky němu můžeme říkat, že rychlost světla ve vakuu je 299 792 458 metrů za sekundu nebo že relativní atomová hmotnost vodíku je 1,008.

I když má někdy taková přesnost své využití, v běžném životě ji nepoužíváme. Většinou ji totiž nepotřebujeme a bylo by nám na obtíž, kdybychom vše museli uvádět tak přesně.

Proto vše obvykle popisujeme jen přibližně. Říkáme například, že „hodně přšelo“, a ne, že „spadlo 12,781 mm srážek za hodinu“. Bylo by absurdní očekávat vědeckou úroveň přesnosti tam, kde člověku k vyjádření jeho myšlenky stačí jen přibližná hodnota.

Lidé ve starověku také používali přibližné hodnoty, odhady a aproximace. Zpravidla si s nimi vystačili, protože větší přesnost ke komunikaci stejně nepotřebovali. Často ani neměli jinou možnost, protože vědecké metody měření ani přesné měřicí přístroje tehdy ještě neexistovaly.

Pochopení této skutečnosti je důležité pro objasnění některých biblických pasáží. Abychom totiž poznali, co biblický autor tvrdí, musíme vědět, jaký stupeň aproximace při vyjadřování používá.

Někteří například vidí problém v rozměrech, které Bible uvádí u jakési otevřené kovové nádrže na vodu („moře“) pro obřadní mytí v Šalamounově chrámě. Podle Písma totiž to „moře“ bylo „o průměru deseti loket, okrouhlé, pět loket vysoké; dalo se obepnout měřicí šňůrou dlouhou třicet loket“ (1Kr 7:23 [CEP]; 2Pa 4:2 [CEP]). To by vedlo k hodnotě $\pi = 3$, i když skutečná hodnota čísla π je o něco málo větší než 3,141.

Tento příklad zahrnuje očekávání exaktní přesnosti tam, kde to není rozumné. Veškeré problémy s interpretací těchto rozměrů zmizí, když si uvědomíte, že biblický autor netvrdil, že to „moře“ mělo průměr *přesně* deset loktů a obvod *přesně* třicet loktů. Uváděl přibližné údaje, stejně jako by to v běžné řeči každý zřejmě udělal i dnes.

Přibližné vyjadřování se netýká jen čísel. Používá se i tehdy, když jde o slova a jejich význam. Pokud si to neuvědomíte, dostanete se do potíží s výkladem Bible také. Mnozí například vidí problém v tom, že evangelia někdy formulují Ježíšovy výroky různými způsoby nebo

že uvádějí řeči tak dlouhé, že by si je nikdo při jejich poslechu nemohl zapamatovat.

Představte si však, že vyprávíte své spolupracovníci o něčem, co řekl váš šéf. Pokud jste si nepořídili přesný záznam jeho projevu na papír nebo diktafon, pravděpodobně jeho přesná slova nepoužijete. Místo toho uvedete přibližnou podobu toho, co řekl. Vyjádříte stejnou věc, ale poněkud jinými slovy: *parafrázi*.

Ve starověkém světě neměli žádné hlasové záznamníky a znalost těsnopisu byla velmi vzácná. Když tedy jedna osoba citovala druhou, téměř vždycky šlo o parafrázi. Jen výjimečně se někdo úmyslně snažil, aby si něčí řeč zapamatoval slovo od slova.

Žáci se mohli pokoušet o to, aby si doslovně zapamatovali důležitá ponaučení od svého slavného učitele. Některé Ježíšovy výroky jsou krátké, barvitě a strukturované tak, aby byly snadno zapamatovatelné, například „Tak budou poslední prvními a první posledními“ (Mt 20:16). Parafráze však byly normou a i takovéto výroky bylo možné parafrázovat (srov. Mt 19:30; Mk 10:31; Lk 13:30). Když k Ježíšovi přišel cizí člověk a požádal ho o uzdravení, nikdo neočekával, že si učedníci *přesně* zapamatují to, co dotyčný řekl nebo co mu Ježíš odpověděl. Při pozdějším vyprávění o této události by posluchači očekávali, že jim učedníci (včetně biblického autora) přibližně popíší, co bylo řečeno.

Při parafrázování často podrobně rozebíráme nebo upřesňujeme důsledky toho, co daná osoba řekla. To dělali i lidé ve starověku a je to pravděpodobně vysvětlení dlouhých promluv v Janově evangeliu. Jan coby Ježíšův učedník a svědek jeho působení (J 21:20,24) důvěrně znal Ježíše i jeho smýšlení, což mu umožnilo konkretizovat a rozvinout obsah jeho řeči tehdy, když si je třeba celé naráz nezapamatoval.

6. Jak si bibličtí autoři vybírali, co zaznamenají?

Moderní tiskařská technologie umožnila velmi levně tisknout i objemné knihy, takže si dnes můžete koupit dvoutisícistránkovou Bibli za méně než pět set korun.

Ve starověku tomu tak ale nebylo. Tehdy byly všechny knihy psány ručně, a proto byly neskutečně drahé a jejich vlastnictví si mohli dovolit jenom boháči. Navíc knihy tenkrát ještě neměly pevný

hřbet jako ty dnešní, ale byly psány na svitky, které se při čtení musely rozvinout a zase srolovat.

Obě tyto skutečnosti vedly k tomu, že starověké knihy byly kratší než ty dnešní. Málokdo měl tehdy na to, aby si mohl pořídit velmi dlouhou knihu, a nikomu by se nechtělo rolovat svitek odpovídající délky. Úvahy o použitelnosti a cenové dostupnosti proto motivovaly autory psát díla stručná. A tak si každé evangelium (starověký životopis Ježíše Nazaretského) můžete přečíst jen za dvě nebo tři hodiny.

Ježíš ale žil déle než třicet let a veřejně působil déle než tři roky. Když tedy chtěl starověký autor napsat Ježíšův životopis, musel si velmi pečlivě vybírat, jaký materiál do něj zařadí. Proto Jan zakončuje své evangelium slovy: „Je však ještě mnoho jiných věcí, které Ježíš vykonal. Kdyby měla být vypsána každá zvláště, myslím, že by celý svět neobsáhl knihy o tom napsané.“ (J 21:25)

Když si dnešní lidé neuvědomí, že bibličtí autoři museli být selektivní při výběru detailů, které do textu zahrnou, může to vést k problémům.

Například nějaká událost se podle jednoho evangelia týká jedné osoby, zatímco podle jiného dvou. Tak třeba Mk 5:2 vypráví o vymítání démona z jednoho posedlého člověka, ale Mt 8:28 zmiňuje dva. Podobně Mt 28:2 zmiňuje jednoho anděla u Ježíšova hrobu, zatímco Lk 24:4 hovoří o dvou.

Někteří v tom vidí rozpor, ale není tam. Jen se každý z evangelistů rozhodl trochu jinak, které detaily zaznamená. Pravděpodobně se dotyčný exorcismus týkal dvou posedlých a u Ježíšova hrobu byli dva andělé. Jeden autor se o tom zmiňuje, zatímco druhý tento detail vynechává a zprávu zkracuje na to nejpodstatnější nebo se soustředí na něco jiného.

S odlišnými rozhodnutími ohledně toho, které detaily zaznamenat, se můžeme setkat i jinde. Matouš například uvádí, že setník požádal Ježíše, aby uzdravil jeho syna (Mt 8:5–13), zatímco Lukáš přidává detail, že Ježíš byl požádán spíše přes prostředníky než osobně (Lk 7:1–10).

Také v teologických diskusích se uvádějí různé detaily. Například v Horském kázání Ježíš říká: „Tak ať vaše světlo svítí lidem, aby viděli vaše dobré skutky a velebili vašeho Otce v nebesích.“ (Mt 5:16) O něco

později však prohlašuje: „Dejte si pozor, abyste nekonali dobré skutky okázale před lidmi, jinak nemáte odplatu u svého Otce v nebesích.“ (Mt 6:1)

Matouš dává oba tyto výroky do stejného kontextu, ale tím si neprotiřečí. Očekává, že je budeme číst oba a chápat ve vzájemném souladu. Každý z nich vyjadřuje jen část pravdy, ale ne pravdu celou: *měli* bychom umožnit, aby naše dobré skutky byly vidět, pokud to druhé povede k velebení Boha, ale *neměli* bychom to dělat z touhy oslavit sami sebe.

V životě se neustále rozhodujeme o tom, které skutečnosti uvedeme při jaké příležitosti. Málokdy k nějakému tématu sdělujeme úplně všechno, co o něm víme. Obvykle zmiňujeme jen určitá fakta s ohledem na situaci a na to, co v danou chvíli potřebujeme sdělit. Od ostatních pak očekáváme, že takové dílčí výpovědi budou chápat ve vzájemném souladu.

Bibliční autoři dělali totéž a výběr materiálu pro své spisy přizpůsobovali tomu, co se komu snažili sdělit. Někdy uváděli více podrobností, aby sdělili úplnější poselství. Jindy jich zase uváděli méně, aby ušetřili místo nebo vše vyjádřili jednodušeji. Když si to uvědomíme a budeme jejich výpovědi interpretovat ve vzájemné shodě, vyhneme se mnoha problémům s výkladem jejich textů.

7. Jak bibliční autoři řadili svůj materiál?

Vzpomínáte si, kdy jste před několika lety měli k večeři pizzu a kdy těstoviny? Vybavily se vám nějaké takové případy? A v jakém pořadí k nim došlo?

Je pravděpodobné, že mi na poslední otázku nebudete schopni s jistotou odpovědět. Pokud nemáte mimořádně dobrou paměť nebo si nevedete podrobné záznamy o svém jídle, nebudete si moci vybavit přesná data těchto událostí ani pořadí, v jakém k nim došlo. Zřejmě si vzpomenete na nějaké příležitosti, kdy jste jedli pizzu nebo těstoviny, protože naše paměť je dostatečně dobrá na to, aby si uchovala podstatu těchto zážitků, ale zpravidla se z ní rychle vytrácí znalost toho, kdy přesně k nim došlo.

Paměť antických autorů fungovala stejným způsobem. Pokud si někdo písemně nepoznamenal chronologický průběh událostí, mohl si

po čase pamatovat, co se stalo, ale už ne kdy přesně. Proto se pak musel rozhodovat, v jakém pořadí bude svůj materiál prezentovat.

Například biografie, které římský historik Suetonius zařadil do *Životopisů dvanácti císařů*, se časové osy drží jen orientačně: začínají popisem císařovy rodinné historie a jeho raného života, zabývají se jeho vzestupem k moci a končí popisem císařovy smrti a jeho odkazu.

Uprostřed těch životopisů však může být obsah uspořádán i jinak než chronologicky. Suetonius například často v jedné části popisuje to pozitivní, co císař v úřadě vykonal, zatímco v jiné zase to negativní.

Něco podobného najdeme i v novozákonních evangeliích, která také nejsou strukturována přísně chronologicky. Některá začínají už Ježíšovým narozením a všechna pak více méně popisují jeho křest Janem Křtitelem a začátek veřejného působení, růst jeho popularity (což ilustrují události jako nasycení pěti tisíc lidí), smrt a nakonec zmrtvýchvstání. To je přirozená časová osnova Ježíšova života a působení, které se drží všechna evangelia. Jinak ale vyprávějí o Ježíšových slovech a skutcích v různém pořadí, a proto je někteří lidé obviňují z toho, že si navzájem protirečí.

Tento zdánlivý rozpor však zmizí, pokud si přiznáme, že se evangelisté o přesně chronologický popis Ježíšova života ani nesnažili. Někdy časovou posloupnost událostí zachovávají, a proto například všichni zaznamenávají Ježíšův křest dříve než jeho smrt. Občas nám dokonce podávají velmi konkrétní časové informace, jako například v Lk 3:1–3.

Jindy se však rozhodli řadit svůj materiál podle jiných kritérií, například tematicky. To je obzvlášť patrné u Matoušova evangelia. Zatímco u Marka a Lukáše najdeme Ježíšovy výroky roztroušené na mnoha místech, Matouš je seskupuje podle témat, takže Ježíšova hlavní etická ponaučení shrnuje do Horského kázání (Mt 5–7), jeho nejdůležitější podobenství sdružuje do jedné dlouhé promluvy (Mt 13) a jeho prorocství zase uvádí v Olivetské řeči (Mt 24–25).

Když se Matouš rozhodl Ježíšovy výroky uspořádat tematicky, udělal v podstatě totéž, co Suetonius, když seskupil dobré a špatné činy císařů. Tehdejší čtenáři věděli, že autoři píší tímto způsobem a že někdy obsah uspořádávají chronologicky, zatímco jindy zase podle jiných kritérií. A my si to potřebujeme uvědomit také.

Jinak bychom mohli mylně dojít k závěru, že bibličtí autoři *tvrdí*, že se zaznamenané události staly v určitém pořadí, i když tomu tak ve skutečnosti není. Oni zpravidla tvrdí, že něco bylo řečeno nebo vykonáno, ale nic o tom, kdy přesně se to stalo.

Proto vědomí toho, jak bibličtí autoři řadili svůj materiál, může objasnit mnoho zdánlivě problematických biblických pasáží.

8. Jaký význam mají různé vyjadřovací způsoby?

Řečnické figury používáme neustále, aniž bychom si to uvědomovali, a přirozeně v nich uvažujeme. Rychle si jich ale všimneme, když začneme nad svou řečí více přemýšlet.

Třeba předchozí odstavec obsahuje ukázkou řečnické figury známé jako hyperbola, což je nadsázka, která má vyjádřit pointu. Není doslova pravda, že řečnické figury používáme neustále, bez jakéhokoli přerušení. To jistě dobře víte, ale stejně tak je vám jasné, co takové vyjádření mělo znamenat.

Také lidé ve starověku, a tedy i bibličtí autoři, používali různé řečnické figury a výrazové prostředky. Ty ale dnes nemusíme snadno rozpoznat, protože tehdejší kultura byla jiná než naše.

Současné Bible někdy zvláštní výrazy překládají idiomatically. Například Jeruzalémská bible v Ex 34:6 [JB] uvádí, že Bůh je „pomalý ke hněvu“, zatímco v hebrejštině se doslova říká, že Bůh „má dlouhý nos“. To byl totiž hebrejský výraz pro trpělivost.

Jindy ale moderní Bible nechávají na čtenáři, aby identifikoval a interpretoval figurativní způsoby řeči sám. Někdy je jejich rozpoznání snadné. Všichni víme, že prorocké knihy obsahují velké množství symbolů a že Ježíšova podobenství nejsou míněna jako popis historických událostí. Možná jim ještě budeme muset přijít na kloub, ale chápeme, že jejich doslovný výklad není na místě.

Někdy ale není tak snadné figurativní jazyk v Bibli rozpoznat, a to může vést k potížím při jejím výkladu. Například mormoni se někdy odvolávají na pasáže zmiňující Boží paže a oči (Dt 4:34; Pr 15:3) jako na důkaz svého přesvědčení, že Bůh je jen povýšený a zdokonalený člověk. Jinde však Bible otevřeně říká, že Bůh člověk není (Nu 23:19; 1S 15:29).

Pro vyřešení tohoto zdánlivého rozporu je důležité rozpoznat, že pasáže zmiňující části Božího těla nejsou míněny doslova. Obsahují řečnickou figuru známou jako antropomorfní jazyk, což je způsob vyjadřování, který něco nebo někoho (v tomto případě Boha) zobrazuje tak, jako by se jednalo o člověka. Bůh sice není člověk, ale bibličtí autoři používají lidské symboly, jako jsou ruce a oči, aby vyjádřili Boží moc a vědomosti.

Problémy mohou nastat také tehdy, když nerozpoznáme způsob obrazné řeči známý jako fenomenologický jazyk, který popisuje skutečnost podle toho, jak se jeví. Například některé pasáže Písma hovoří o mrtvých jako o spících (Z 13:4; Da 12:2), zatímco jiné naznačují, že mrtví jsou v posmrtném životě při vědomí (Lk 16:19–31; 2K 5:8; Zj 6:9–11; Zj 7:13–15).

Vysvětlení je prosté: ty první pasáže popisují stav mrtvých podle toho, jak se jeví. Opravdu se zdá, že mrtví spí: nevstávají, nehýbají se a obvykle mívají zavřené oči. Ve skutečnosti jsou však jejich duše při vědomí.

Nejznámějším příkladem použití fenomenologického jazyka v Bibli jsou pak asi zmínky o východu a západu slunce (Z 113:3; Ka 1:5; Iz 45:6), což jsou řečové obraty, které používáme i dnes.

Potíže s výkladem biblických textů mohou nastat také tehdy, když si neuvědomíme *univerzum* (resp. *doménu*) *diskurzu*, což je označení pro okruh věcí, o kterých se diskutuje. Například v R 3:23 Pavel říká, že „všichni jsou hříšníci“. To by byl problém, kdyby Pavel mluvil absolutně, protože pak by mezi hříšníky počítal i Ježíše a jeho matku Marii.

Pavel však o nich nehovoří. Má omezený okruh diskurzu, což vyplývá i z toho, že v témže listě později mluví o nenarozených dětech, které nezhrěšily (R 9:11). Pavel hovoří pouze o obyčejných lidech, a ne o těch, kteří se pro svůj věk nejsou schopni morálně rozhodovat, jako malé děti, nebo kteří mají v Božím plánu zvláštní místo, jako Ježíš a Maria (srov. Zd 4:15).

9. Proč je důležité znát postoje autora?

Na problémy s výkladem Bible často narazíme i tehdy, když správně nerozpoznáme postoj biblického autora k tomu, co popisuje. Pak totiž

snadno můžeme dojít k závěru, že Bible něco schvaluje, i když tomu tak není.

Písmo například zaznamenává, že se lidé dopouštěli mnoha násilných a hříšných činů, a někteří kritikové ho obviňují z toho, že popisované skutky musí schvalovat. To ale nemusí.

Vezměme si zřejmý příklad: Písmo někdy cituje ďábla (například v Jb 1:9–10 a Mt 4:3,6,9). Přitom bibličtí autoři jeho slova evidentně neschvalují, protože uznávají, že „v něm pravda není. Když mluví lež, mluví z toho, co je mu vlastní, protože je lhář a otec lži“ (J 8:44).

To nám budiž důležitým varováním před vytrháváním biblických pasáží z kontextu. To, že Bible o něčem informuje, ještě neznamená, že to schvaluje. Ve skutečnosti může biblický autor dělat pravý opak, tak jako v uvedeném případě.

Toto byl obzvláště jasný příklad, ale zmíněný princip platí obecně, dokonce i v případě izraelských vůdců. V literatuře některých starověkých národů jsou vládci důsledně líčeni v pozitivním světle. Například v Egyptě byli faraóni popisováni jen jako ti, kteří v bitvách vítězí, a nikdy jako ti, kteří je prohrávají.

Naproti tomu starozákonní historické knihy hovoří pozoruhodně otevřeně i o porážkách a chybách hebrejských králů. Dokonce přicházejí i s kritikou samotného království jakožto instituce a poukazují na zneužívání moci a nekalé praktiky, ke kterým monarchie může vést (viz 1S 8:10–18).

To platí i pro krále s celkově dobrou pověstí, jako byl David. Proto se Písmo nevyhýbá zprávě o jeho cizoložství s Batšebou, manželkou jiného muže. I když mohlo být vylíčeno i pozitivně jako čin ilustrující královu mužnost a vychytralost, biblický autor takové jednání prezentuje jako hřích. Také uvádí, že se David snažil vyhnout odpovědnosti, když Batšeba otěhotněla. Napřed se jejího manžela marně pokoušel přesvědčit o jeho otcovství a pak ho nechal zabít v bitvě. Bůh potom poslal proroka, aby Davida za jeho jednání pokáral a vynesl nad ním soud (2S 11–12).

Někdy bibličtí autoři vyjadřují svůj nesouhlas i jinak než zmínkami o Božím soudu. Tak je tomu v případě soudce Jiftácha Gileádského, který pošetile a nemorálně učinil slib, že v případě svého

vítězství obětuje Bohu toho, kdo mu první vyjde z jeho domu naproti (Sd 11:31–32).

Svatopisec ukazuje strašlivé důsledky takového počínání: Jiftáchova milovaná dcera (a jeho jediné dítě) vyjde ze vrat jako první oslavit otcovo vítězství a on se cítí povinen svůj slib dodržet. Autor to vše líčí věcně, aniž by Jiftácha výslovně odsoudil, ale poznamenává, že tato událost dala vzniknout každoročnímu smutečnímu obřadu za dceru toho soudce (Sd 11).

Tento druh reportáže se podobá moderním zprávám, ve kterých zpravodaj nebo historik přímočaře popisuje důležité události bez jakéhokoli redakčního komentáře. Dnešní reportéři očekávají, že jejich posluchači zlo poznají sami, a bibličtí autoři v tomto ohledu nebyli jiní.

I oni však byli dětmi své doby a jejich postoje tuto skutečnost odražejí. V některých případech zastávali postoje, které budou později doplněny nebo korigovány dalším Božím zjevením. V takových případech mohli na některé události nahlížet pozitivněji nebo shovívavěji než my dnes, což souvisí s další otázkou.

10. Jakou roli hraje to, že se Bůh lidem zjevoval postupně?

Bible vznikala přibližně tisíc let. První knihy Starého zákona byly sepsány někdy v době krále Davida (nebo ještě o několik století dříve), zatímco poslední novozákonní knihy pocházejí z prvního století našeho letopočtu. Boží zjevení se tedy neodehrálo najednou. Jak říká *Katechismus katolické církve*, „Bůh se zjevil člověku tím, že mu postupně činy i slovy zjevoval své tajemství“ (KKC 69). Teologové tento postupný proces označují jako *postupné* či *progresivní* zjevení.

Jedním z důsledků progresivity Božího zjevení je to, že v dřívějších dobách lidé neměli k dispozici tolik informací jako v dobách pozdějších. Proto například některé pasáže Starého zákona nepředpokládají vzkříšení mrtvých. Izraelité sice věřili v posmrtný život (podobně jako všechny ostatní národy), ale jeho konkrétní podoba zahrnující i vzkříšení těla jim byla zjevována postupně. (KKC 992)

Progresivita Božího zjevení má i další důsledky. Pěkně je v roce 2010 vysvětlil papež Benedikt XVI.: „Boží plán se zjevuje postupně a uskutečňuje se pomalu v následných etapách, i přes odpor lidí.

Bůh vyvolil lid a trpělivě ho vedl a vychovával. Zjevení se přizpůsobuje kulturní a morální úrovni lidí vzdálených epoch, a referuje tedy o faktech a zvycích, například o podvodech, násilí a vraždění lidí, aniž by výslovně poukazovalo na jejich nemorálnost. To se vysvětluje historickým kontextem, ale může to překvapit moderního čtenáře, obzvlášť pokud zapomíná na mnohé ‚temné‘ skutky, kterých se lidé dopouštěli v průběhu staletí až do dnešní doby. Ve Starém zákoně se kázání proroků důrazně staví proti každému typu nespravedlnosti a násilí, ať už kolektivnímu, nebo individuálnímu, a je tak nástrojem výchovy, kterou Bůh připravoval svůj lid na evangelium.“ (Verbum Domini 42 CZ)

Jedním z aspektů progresivního Božího zjevení je i to, že Bůh byl nejprve ochoten ledacos tolerovat kvůli lidské slabosti, ale pak postupně svému lidu ukazoval lepší cestu, až nakonec zjevil plnost své vůle na příkladu Ježíše Krista.

Ježíš třeba naznačil, že Bůh takto zpočátku toleroval rozvod, protože Izraelité k této instituci tvrdošijně lnuli: „Pro tvrdost vašeho srdce vám [Mojžíš] napsal tento příkaz.“ (Mk 10:5) Potom jim ale plně odhalil Boží vůli: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ (Mk 10:9)

Rodiče mohou malému dítěti tolerovat i chování, které by mu v pozdějším věku u nich už neprošlo. Stejně tak Bůh dovolil prvním Izraelitům dělat věci, o kterých pak v Ježíšově době odhalil, že jeho vůlí nejsou. S tím se v Ježíšově učení setkáváme opakovaně, například když říká: „Slyšeli jste, že bylo řečeno: ‚Oko za oko a zub za zub.‘ Ale já vám říkám: Neodporujte zlému. Spíše naopak: Když tě někdo udeří na pravou tvář, nastav mu i druhou“ (Mt 5:38–39).

Tato zásada, že Bůh dočasně toleruje některé věci, když vede lidi k morální a duchovní zralosti, platí i v našich životech (srov. 2K 10:5b–6 [JB]) a osvětluje mnohé biblické pasáže týkající se tvrdších ustanovení ve Starém zákoně. Ta vycházela z drsné kultury, která byla běžná v době, kdy Bůh začal s Izraelci pracovat. V průběhu času je postupně napravoval, až jim nakonec zjevil etiku lásky i k nepřítelům (Mt 5:44). Názorně jim ji předvedl, když Ježíš ochotně podstoupil smrt na kříži a modlil se za odpuštění pro ty, kdo ho ukřižovali (Lk 23:34).

11. Je kniha Genesis v rozporu s moderní vědou?

První kapitola knihy Genesis (Gn 1) obsahuje vyprávění o vzniku světa, ve kterém Bůh stvoří celý vesmír za sedm dní. Podle současného vědeckého názoru se ale vesmír i život vyvíjely postupně miliardy let.

Někteří se snaží tento nesoulad vyřešit poukazem na to, že hebrejské slovo pro den (*yom*) může označovat nejen čtyřiaadvacetihodinnou dobu, ale také delší časový úsek, například celé historické období. Podle nich dny z tohoto příběhu odkazují na epochy dlouhé i miliardy let.

Takový pohled na věc má však minimálně dva podstatné nedostatky. Zaprvé, i kdyby byl pravdivý, nebyl by ve shodě se současnou vědou, protože podle Gn 1 byli ptáci stvořeni dříve než pozemská zvířata (Gn 1:20–25), zatímco podle paleontologie tomu bylo naopak. Z druhé, dotýčný text zřejmě popisuje dny o dvaceti čtyřech hodinách, protože každý z nich je rozdělen na „večer“ a „ráno“ (Gn 1:5–31). Takže to jsou buď doslovné čtyřiaadvacetihodinné dny, nebo obrazné symboly.

Lepší vysvětlení tohoto problému nalezneme, když věnujeme pečlivou pozornost dotýčnému textu. Při jeho pozorném čtení totiž zjistíme, že se nám chronologickou informací o vzniku světa podávat ne snaží, i když bychom si to na první pohled mohli myslet. Místo toho „symbolicky představuje dílo Stvořitele jako božskou ‚práci‘ v pořadí šesti dní“ (KKC 337).

Symboliku prozrazuje členění textu. Nejprve se dozvídáme, že „na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“ (Gn 1:1) a že „země byla pustá a prázdná“ (Gn 1:2), přesněji nestrukturovaná a prázdná.

Během prvních tří dnů vyřeší Bůh první problém tím, že dá světu strukturu: první den oddělí den od noci, druhý den nebe od moře a třetí den od moře souš (Gn 1:3–13).

Další tři dny řeší Bůh problém prázdnoty a znovu během nich prochází tytéž sféry ve stejném pořadí a zaplňuje je: čtvrtý den zaplní den a noc sluncem, měsícem a hvězdami, pátý den zaplní oblohu a moře ptáky a rybami a šestý den zaplní zemi zvířaty a člověkem (Gn 1:14–31).

A sedmý den, když už země přestala být neuspořádaná a prázdná, Bůh odpočívá (Gn 2:1–3).

Pro nás je důležité si uvědomit, že podle knihy Genesis je slunce stvořeno až čtvrtý den. Lidé ve starověku věděli stejně dobře jako my dnes, že právě přítomnost či nepřítomnost slunce na obloze způsobuje koloběh dne a noci. Stvoření slunce čtvrtého dne je tak pro posluchače signálem, že text nemá být chápán doslovně, ale symbolicky: vměštnává Stvořitelovo dílo do jednoho hebrejského týdne, říká nám, co Bůh udělal, ale nemá nám v úmyslu přesně popsat kdy. Namísto toho uspořádává látku tematicky, jak Bůh postupně řeší nedostatek struktury a obsahu.

Pro vyřešení tohoto problému stačilo věnovat pečlivou pozornost žánru textu (otázka č. 4), všimnout si tematického řazení jeho obsahu (otázka č. 7) a uvědomit si, že používá figurativní jazyk (otázka č. 8).

Papež Jan Pavel II. k tomu poznamenává: „Tento text je především náboženský a teologický. Není možné v něm hledat něco významného z pohledu přírodních věd. Bádání o vzniku a vývoji jednotlivých druhů v přírodě nenachází v tomto popisu závaznou normu ani podstatný pozitivní přínos. Navíc teorie přirozené evoluce, pokud je chápána ve smyslu nevylučujícím Boží kauzalitu, v principu neodporuje pravdě o stvoření viditelného světa, jak ji podává kniha Genesis.“⁵

12. Vychází kniha Genesis z pohanských mýtů?

V devatenáctém století začali archeologové překládat literaturu starověkých národů. Přitom objevili různé příběhy, které vykazují určité podobnosti s prvními kapitolami Bible, protože také pojednávají o stvoření světa, rozsáhlé potopě a jiných společných tématech.

Podle většiny současných vědců byly některé z takových příběhů sepsány dříve než kniha Genesis. Proto se nabízí otázka, co všechno si z nich biblický autor vypůjčil.

Samotná myšlenka, že bibličtí autoři mohli převzít již existující příběhy, je z katolického pohledu naprosto bezproblémová. Vysvětlil to papež Pius XII.: „Pokud však starověcí svatopisci převzali něco z lidových vyprávění (a to lze připustit), nikdy se nesmí zapomínat, že tak učinili s pomocí božské inspirace, díky níž byli při výběru a hod-

nocení těchto dokumentů imunní vůči jakémukoli omylu.“ (Humanis Generis 38 CZ)

Izraelité byli v kontaktu s literaturou i ústní tradicí sousedních národů, a tedy i mnoha velkých civilizací. Nemělo by nás překvapovat, že chtěli vědět, jak se mají vypořádat s vlivem okolních kultur. Kniha Genesis tak nabízí kritiku pohanských názorů a ta se projevuje několika způsoby.

Její autor například poznamenává, že Bůh stvořil měsíc a slunce (Gn 1:14–18), ale popisuje je pouze jako „světla“, jejichž funkcí je osvětlovat zemi a umožnit počítání dnů a let. Nikdy pro ně nepoužívá vžitá hebrejská slova. Ta totiž sloužila i pro označení kananejských slunečních a měsíčních božstev a autor se chce vyhnout představě, že Bůh byl stvořitelem panteonu, který zahrnoval bohy slunce a měsíce. Jeho poselství je jasné: slunce a měsíc nejsou bohové, neuctívejte je!

Pohanské mýty se typicky soustředily na vytvoření celého panteonu bohů, a to často pohlavním rozmnožováním. Někdy i líčily stvoření světa jako důsledek násilného konfliktu mezi bohy. Například v mezopotámském mýtu *Enúma eliš* bůh Marduk zabije prapůvodní bohyni matku (Tiamat) a z její mrtvolvy vytvoří nebesa a zemi. Z krve jiného boha je pak stvořeno lidstvo jako otrocká rasa, která má bohům sloužit.

Podobný *Mýtus o Atrachasisovi* souhlasí s tím, že lidé byli stvořeni, aby bohové nemuseli pracovat, ale také říká, že lidé později dělali takový hluk, že to rušilo spánek bohů, a proto měli být vyhubeni velkou potopou.

Naproti tomu kniha Genesis odhaluje, že svět stvořil jediný Bůh a že se tak nestalo sexuálním způsobem. Bůh pouze promluvil a jeho slovo se stalo skutečností. Stvoření nezahrnovalo konflikt mezi bohy a jeho výsledkem byl dobrý a krásný svět, který Bůh svěřil člověku.

Bůh navíc nestvořil člověka proto, aby se sám vyhnul práci. Umístil ho do ráje a svěřil mu důstojný úkol o něj pečovat. Utrpení a dřinu zažíváme jenom proto, že jsme zhřešili a vzbouřili se proti roli, kterou nám Bůh svěřil (Gn 3:16–19). Podobně lidský hřích způsobuje i katastrofy, jakou byla například potopa (Gn 6:5–8).

Kniha Genesis tedy představuje teologickou vizi, podle které svět stvořil a stále řídí jediný, všemohoucí, dobrý, velkorysý a spravedlivý

Bůh, a nikoli panteon hašteřivých a sobeckých bůžků. Z pohanských příběhů a představ ani tak nevychází nebo nečerpá, jako je spíše opravuje a odpovídá na ně, abychom měli správné teologické poznání Boha a jeho stvoření.

13. Jak máme rozumět násilí ve Starém zákoně?

Už jsme zmiňovali, že Bible nemusí schvalovat všechny násilné a nemorální činy, o kterých informuje (otázka č. 9). Co si ale máme myslet o pasážích, ve kterých jakoby Bůh přikazoval používat násilí způsobem, který dnes považujeme za nepřijatelný? Jak máme například rozumět veršům, kde Bůh zřejmě nařizuje vyhubení několika národů v zemi Kanaán, kterou Izraelitům přislíbil (Dt 7:1–2; Dt 20:16–17)?

V zásadě můžeme tento exterminační zákon vykládat dvěma způsoby: doslovně, nebo obrazně.

V minulých staletích ho mnozí interpretovali doslovně jako skutečný Boží příkaz, který měli Izraelité vykonat. Podle takového výkladu se tím mělo učinit zadost spravedlnosti a předejít budoucím zločinům.

Takové nařízení tedy mělo nastolit spravedlnost: „Bible svědčí o tom, že Bůh vinil národy země Kanaán z velmi závažných zločinů (Gn 15:16; Lv 18:3,24–30; Lv 20:23; Dt 9:4–5 atd.), včetně zabíjení vlastních dětí při zvrácených rituálech (Dt 12:29–31; Dt 18:10–12). Příběh [o jejich vyhubení] tak ukazuje a předznamenává uskutečnění Božího soudu a výkon jeho spravedlnosti v dějinách.“⁶

Tento příkaz byl také vnímán jako ochrana před budoucím mravním úpadkem. Biblický text totiž naznačuje, že pokud by původní obyvatelstvo existovalo v zemi Kanaán dál, zkazilo by Izraelity svými nemorálními praktikami (Dt 7:4; Dt 20:17–18). Jeho vyhubení bylo v tehdejších podmínkách jedinou účinnou prevencí tohoto nebezpečí, které bylo považováno za velmi vážné. A to oprávněně. Ve skutečnosti totiž Izraelité podle tohoto Božího nařízení nejednali, nechali se od místní populace zkazit a převzali od ní její nemorální a zvrácené praktiky, včetně obětování dětí (srov. 2Kř 16:3; 2Kř 17:8,17,19; 2Kř 21:2,6,11; Z 106:37). To následně způsobilo, že Boží soud dopadl i na ně (2Pa 36:14–21).

I tak se dnešní člověk může ptát, jak by mohl Bůh vydat takové příkazy, které by znamenaly smrt přinejmenším několika nevinných lidí.

Zastánci doslovné interpretace argumentují tím, že náš život je Božím darem, a tudíž na něj nemáme žádné právo. To Bůh má právo určit, kolik tohoto daru dostaneme a za jakých okolností, tedy i kdy a jak náš život skončí. Svatý Tomáš Akvinský proto píše: „Všichni lidé, ať už vinní, nebo nevinní, umírají přirozenou smrtí, kterou nás Boží moc postihuje kvůli prvotnímu hříchu, vždyť podle 1S 2:6 [CEP] ‚Hospodin usmrcuje i obživuje‘. Proto může být na Boží příkaz kdokoli usmrcen bez jakékoli nespravedlnosti.“⁷

Navíc smrt neznamená definitivní konec. Ať už jsou okolnosti konkrétní smrti jakékoli, je to jen zlo konečné. Věčnost leží před námi a Bůh může nevinným lidem jejich utrpení a smrt více než kompenzovat (srov. R 8:18; 2K 4:17–18).

Zastánci doslovného pojetí těchto problematických pasáží by tak řekli, že Boží příkazy namířené proti původním obyvatelům země Kanaán sice nejsou pro dnešní dobu typické, ale nejsou ani nespravedlivé.

Někteří církevní otcové a mnozí moderní vykladači však tyto biblické verše chápou obrazně a podle nich Bůh vlastně od Izraelitů genocidu žádných národů neočekával. Součástí jejich argumentace je skutečnost, že exterminační příkazy jsou zaznamenány v knihách, které byly sepsány až po dotýčných událostech. Například zmiňované verše pocházejí z biblické knihy Deuteronomium, která se z velké části skládá z materiálu připisovaného Mojžíšovi. Ale i když její obsah může pocházet z Mojžíšovy doby, sama kniha byla dokončena až později. Zmiňuje totiž Mojžíšovu smrt a naznačuje, že už od ní uplynula dlouhá doba (Dt 34:5–12).

Proto mohly být texty týkající se vyhubení původního obyvatelstva sepsány až po Mojžíšově době, kdy k němu mělo dojít. Pokud by měly takový pozdější původ, nemohly být míněny doslovně, protože Izrael už v zemi Kanaán žil a její původní obyvatelstvo už nebylo možné identifikovat. V takovém případě by ty pasáže byly určeny ke sdělení duchovního ponaučení.

Zastáncem jejich obrazného výkladu je i Papežská biblická komise: „Jak již naznačili ti nejlepší vykladači patristické tradice [tj. církevní

otcově], vyprávění o dobývání zaslíbené země by měla být chápána jako jakési podobenství s postavami symbolického významu. Exterminační zákon vyžaduje výklad, který není doslovný, podobně jako Pánovo přikázání useknout si ruku nebo vyloupnout si oko, pokud vedou k pokušení“⁸ (Mt 5:29–30; Mt 18:8–9).

Jaké poselství by mohl ten exterminální zákon symbolicky sdělovat? Jak už jsme viděli, původní obyvatelé země Kanaán jsou vykresleni jako velmi zkažení lidé, kteří neváhají obětovat vlastní děti. Naproti tomu Izraelité byli povoláni ke svatosti, protože jsou svatým lidem Božím (Dt 7:6; Dt 14:2; srov. Lv 11:44; Lv 20:26). Exterminální zákon tak může vyjadřovat radikální neslučitelnost pohanství a služby Bohu: pohanství je třeba se úplně vyhýbat, i když to neznamená doslovné vyhubení pohanů, podobně jako hříchu je třeba se ze všech sil vyhýbat, ale ne za cenu doslovného sebezmrzačení.

Pokud je tento obrazný výklad správný, pak všechny interpretační potíže zmizí, když věnujeme pečlivou pozornost tomu, co autor tvrdí a netvrdí (otázka č. 3), a rozpoznáme obraznou řeč v jeho vyprávění (otázka č. 8). Ať už ale jsou inkriminované pasáže míněny doslovně, nebo ne, problémy s jejich výkladem se dají uspokojivě vyřešit.

14. Jak máme chápat kruté starozákonní právo?

Starý zákon obsahuje různé předpisy, které neodpovídají dnešnímu vidění světa, což může vést k potížím při jejich interpretaci. Existuje řada možností, jak se s nimi vypořádat.

Zprvé, nemusí být nutně špatné všechno to, co moderní doba odsuzuje. Představa, že naše dnešní názory jsou automaticky lepší než ty starověké, odráží určitou formu chronologického snobismu. Je třeba si položit otázku, zda není problematický právě ten dnešní způsob uvažování. Ve srovnání s lidmi ve starověkém světě vedeme velmi snadný a pohodlný život a je rozumné se ptát, jestli se v důsledku toho některé naše názory nestaly nerealistickými, nebo dokonce degenerovanými.

Za druhé, měli bychom si uvědomit, že mnohé z takových zákonů se nacházejí v prvních pěti knihách Bible, a že tedy odrážejí dřívější etapu postupného Božího zjevení. Ježíš naznačil, že Mojžíš dal Izraelitům některé zákony jen kvůli tvrdosti jejich srdcí (Mk 10:5).

Bůh byl ochoten jisté praktiky Izraelitů po určitou dobu tolerovat, než nakonec zjevil plnost své vůle skrze Ježíše Krista (otázka č. 10). Některý zákon tak může vést k potížím s výkladem proto, že se týká něčeho, co Bůh Izraelitům tenkrát toleroval, protože ještě nedosáhli pokročilejšího stupně kulturního a duchovního vývoje.

Za třetí, pozorné čtení starozákonních právních textů ukazuje, že se snaží omezit škody, které by mohla nějaká situace způsobit, aniž by nějaké jednání schvalovaly. Někoho například mohou šokovat předpisy, které izraelským mužům určují, co mají dělat s válečnými zajatky, se kterými by se chtěli oženit (Dt 21:10–14). Účelem takového opatření je ale ve skutečnosti omezit to, co by ti muži nejspíš udělali jinak, a poskytnout zajatým ženám ochranu.

Muži se tedy nesmějí s takovými ženami oženit okamžitě. Je stanovena čekací lhůta, během níž se žena učiní nepřitažlivou a oplakává své rodiče, což dává muži příležitost si sňatek rozmyslet (v. 12–13). Muž je také varován, že sňatkem tu ženu „poníží“ (v. 14). Pokud se s ní přece jen ožení a později se s ní rozhodne rozvést, pak má žena právo odejít, kam chce, třeba i ke svému národu, a muž ji nesmí prodat ani s ní zacházet jako s otrokyní. Zákon tak usiluje o regulaci možností, jak mohou Izraelité se zajatky zacházet.

Za čtvrté, měli bychom se snažit pochopit principy, ze kterých ty zákony vycházejí. Mnoho dnešních lidí například kritizuje tvrdě znějící starozákonní pasáže typu „oko za oko a zub za zub“. Přitom vyjadřují jeden z principů spravedlnosti a snaží se prosazovat společné dobro, jen je stačí správně pochopit.

Zásada „oko za oko“ je v Bibli zmiňována třikrát (Ex 21:22–25; Lv 24:17–21; Dt 19:16–21). První případ se zabývá muži, kteří při rvačce nešťastnou náhodou zraní těhotnou ženu tak, že jí způsobí potrat. Druhý se vztahuje na muže, který napadne a zmrzačí jiného. Třetí pojednává o svědkovi, který u soudu lže, aby poškodil někoho nevinného. V každém úryvku se objevuje podobná formulace typu „dáš život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, zranění za zranění, ránu za ránu“ (Ex 21:23–25).

Všimněte si, že tyto předpisy jsou určeny pro soud zabývající se spáchaným zločinem. Rozhodně to nejsou návody pro lidi k osobní po-

mstě. Smyslem existence soudního systému je zabránit lidem v osobní odplatě tím, že dohlíží na to, aby bylo při poškození někoho nevinného učiněno spravedlnosti zadost.

Když se lidé mstí, často tak činí nepřiměřeně. Například člověk, který byl sám zraněn nebo byl svědkem zranění někoho blízkého, může při pomstě pachatele zabít. Soudy existují proto, aby tomu zabránily. Aby ale mohly svou práci řádně vykonávat, musí být vnímány jako spravedlivé. Pokud jsou příliš shovívavé, mohou lidé vzít celou záležitost do vlastních rukou. Proto ty pasáže „oko za oko“. Ty nařizují soudům, aby trest odpovídal zločinu, což je základní princip spravedlnosti. Ten je pro společnost prospěšný a upevňuje její řád tím, že odrazuje lidi od toho, aby se mstili na vlastní pěst.

Ve světě bez rozsáhlého vězeňského systému asi někdy mohla tato zásada znamenat doslova „oko za oko“, i když nejspíš ne vždy. Nu 35:31 totiž uvádí, že v případě vraždy nelze přijmout výkupné, což indikuje, že v méně závažných případech to možné být mohlo. Vinník se tedy zřejmě mohl vyhnout tělesnému trestu, pokud poškozené straně poskytl odpovídající odškodnění.

Spravedlnost může být zmírněna milosrdenstvím i jinak. Ježíš například lidem radil „nastavit druhou tvář“ a o přísné reciproční spravedlnost neusilovat (Mt 5:38–39).

15. Jak máme nahlížet na biblické nejasnosti ohledně historie?

Naše znalosti o starověkém světě jsou omezené. Většina událostí nikdy nebyla zapsána a mnoho z porízených záznamů se ztratilo. Dochované zprávy si navíc mohou protiředit, když se jejich autoři neshodnou na tom, co přesně se při určité příležitosti stalo. To představuje výzvu pro historiky v každé oblasti, tedy i v oboru biblických dějin.

Při řešení souvisejících interpretačních problémů je dobré mít na paměti několik zásad.

Zaprvé, neúplnost našich pramenů. Někdy skeptikové obviňují biblické autory z omylu, protože se zmiňují o něčem, co není zaznamenáno v mimobiblických pramenech. Avšak to, že něco není nezávisle doloženo, ještě neznamená, že se to nestalo. Sám Starý zákon poskytuje historické svědectví o událostech, které popisuje, a to nelze jednoduše odmítnout.

Zadruhé, i když v současné době nemáme pro nějakou událost mimobiblické potvrzení, neznamená to ještě, že ho jednou mít nebudeme. Jak se archeologie rozvíjí, poskytuje důkazy pro biblická tvrzení, která byla dříve zpochybňována. Například skeptikové kdysi popírali, že by Izraelité mohli existovat už v roce 1200 př. n. l. V roce 1896 však britský archeolog Flinders Petrie objevil egyptský záznam, který je známý jako Merenptahova stéla a dokládá existenci Izraelitů kolem roku 1210 př. n. l.

Zatřetí, když si biblické a mimobiblické prameny odporují, nelze jednoduše předpokládat, že se mýlí ty biblické. Například Egypťané se svědomitě vyhýbali tomu, aby zmiňovali neúspěchy svých vládců na bitevním poli. Proto se dá očekávat, že zmínka o porážce, kterou faraon Neko II. utrpěl od babylonského krále Nabuchodonozora v roce 601 př. n. l., bude v egyptských záznamech nepřítomná nebo zkreslená, zatímco u Jeremjáše přesná (Jr 46:2).

Začtvrté, musíme brát ohled na to, jak lidé ve starověku zaznamenávali dějiny. Techniky používané v různých časových obdobích se liší. A také nemůžeme očekávat, že tehdejší historikové budou psát v moderním stylu. Například antičtí historikové používají větší míru aproximace než historikové moderní (otázka č. 5). Tenkrát neexistovaly žádné magnetofony ani podobná záznamová zařízení, a proto v historických záznamech nacházíme hlavně parafráze a rekonstruované rozhovory. Měly zprostředkovat podstatu toho, co se stalo, ale detaily byly často chápány jako přibližné.

Zapáté, musíme pečlivě rozlišovat mezi žánry, které tehdejší autoři používali (otázka č. 4). To platí zejména v případě, kdy máme co do činění se zprávami o událostech, které by se odehrály dávno předtím, než byly zapsány. V takových případech o nich autoři pravděpodobně neměli dostatek informací, a proto museli při jejich zaznamenání ve formě příběhu použít více aproximací. Například v roce 1950 se tak o začátku Bible vyjádřil i papež Pius XII.: „Prvních jedenáct kapitol knihy Genesis sice, správně řečeno, neodpovídá historické metodě používané nejlepšími řeckými a latinskými spisovateli nebo kompetentními autory naší doby, přesto se však týká historie v pravém slova smyslu, který však musí dále studovat a určit odborníci na výklad Písma. Tytéž kapitoly [...] jednak uvádějí hlavní pravdy,

kteří jsou zásadní pro naši spásu, a jednak podávají populární popis původu lidského rodu a vyvoleného národa, a to vše prostým a metaforickým jazykem přizpůsobeným mentalitě lidí, kteří jsou jen málo kulturní.“ (Humani Generis 38 CZ)

Zašesté, musíme dávat pozor na to, zda se předmětný text vůbec pokouší podat doslovný popis událostí, nebo zda používá určitý stupeň symboliky. Již jsme si ukázali, že se kniha Genesis nesnaží chronologicky popsat stvoření světa, ale používá symbolický a tematicky uspořádaný popis Božího díla (otázka č. 11). Také už jsme se zmínili o návrzích některých církevních otců a moderních autorů, že by se doslova neměly chápat ani některé texty o dobývání zaslíbené země (otázka č. 13).

Dokonce i celé biblické knihy, které na první pohled vypadají jako historické, se po bližším prozkoumání mohou jevit jinak. Do této kategorie nepatří jen kniha Júdit, uvedená jako příklad u otázky č. 4, ale také některé další, na což nás upozorňuje i papež Jan Pavel II.: „Knihy Tobáš, Júdit a Ester, ačkoli pojednávají o dějinách vyvoleného národa, mají spíše charakter alegorického a morálního vyprávění než historie v pravém slova smyslu.“⁹

Existuje tedy hned několik obecných principů, které mohou být užitečné pro objasnění údajných historických nesrovnalostí ve Starém i Novém zákoně. V doporučené literatuře na konci této publikace můžete najít zdroje, které se podrobně zabývají jednotlivými případy.

16. Jsou něčím problematické zmínky o Ježíšově dětství?

Skeptikové někdy tvrdí, že si protirečí biblické pasáže o Ježíšově dětství, které se nacházejí v Mt 1–2 a v Lk 1–2. Například poukazují na to, že podle Lukáše žila Maria před odchodem do Betléma v Nazaretě, zatímco u Matouše šla do Nazaretu až později. Tvrdí také, že obsahují historické chyby, kterými mají být Matoušova zmínka o Herodově vyvraždění neviňátek v Betlémě (Mt 2:16) nebo Lukášova zmínka o soupisu, který se konal, když se Ježíš narodil (Lk 2:1–5).

Všechny tyto námitky je ale možné úspěšně zpochybnit.

Zaprvé, vyprávění o Ježíšově dětství si navzájem neodporují. Naopak, velmi dobře do sebe zapadají a dohromady říkají toto:

Nejprve se Zachariášovi zjeví anděl Gabriel, aby mu oznámil narození Jana Křtitele (Lk 1:5–25). O několik měsíců později se Gabriel zjevuje Marii v Nazaretě, aby jí oznámil, že počne a porodí Ježíše (Lk 1:26–38). Maria jde navštívit Alžbětu a pak se vrátí do Nazaretu (Lk 1:39–56). Potom se narodí Jan Křtitel (Lk 1:57–80).

Přibližně v této době se Josef dozvídá, že Maria je těhotná. Hodlá se s ní rozvést, ale po zásahu anděla to neudělá (Mt 1:18–23) a začne s ní bydlet (Mt 1:24). Podle Lukášova vyprávění se tak mělo stát v Nazaretě.

Kvůli soupisu, který vyhlásil císař Augustus, putuje Svatá rodina do Betléma (Lk 2:1–5), kde se narodí Ježíš (Mt 1:25a; Lk 2:7). Té noci je navštíví pastýři (Lk 2:8–20). Přibližně ve stejné době pozorují mudrci ve své vlasti hvězdu (srov. Mt 2:2,9).

Osm dní po svém narození je Ježíš podle židovského zvyku obřezán a pojmenován (Mt 1:25b; Lk 2:21) a po čtyřiceti dnech je v chrámě zasvěcen Bohu (Lk 2:22–38).

Nyní se Svatá rodina buď vrací do Nazaretu, nebo zůstává v Betlémě (není jasné, co udělala). Pokud se vrátili do Nazaretu, pokračovali v návštěvách Jeruzaléma a svých příbuzných v Betlémě, a to několikrát každý rok, na tři výroční poutní svátky (Ex 23:14–17; srov. Lk 2:41).

Někdy mezi prvním a druhým rokem po Ježíšově narození (srov. Mt 2:16) přicházejí mudrci a jsou nasměrováni do Betléma, kde nacházejí Svatou rodinu (Mt 2:1–11). Ve snu jsou varováni, aby se domů vrátili jinou cestou (Mt 2:12). Výstrahy se ve snu dostává také Svaté rodině, která pak prchá do Egypta (Mt 2:13–15), aby se vyhnula vyvraždění neviňátek (Mt 2:16–18).

Když Herodes Veliký umírá, Svatá rodina se vrací do Izraele (Mt 2:19–21), ale Josef se dozvídá, že v Judsku vládne Herodes Archelaos, a tak rodinu odvádí do galilejského Nazaretu (Mt 2:22–23).¹⁰

Pokud jde o Herodovo vyvraždění betlémských chlapečků, nemáme žádné dobové mimobiblické záznamy o tom, že by k němu došlo. Matoušovo evangelium je však samo o sobě historickým záznamem a nelze ho jednoduše ignorovat.

Vlastně bychom ani neměli očekávat, že se dochované mimobiblické prameny budou o takové události zmiňovat. Betlém byl malý

(Mi 5:1) a v Ježíšově době měl zhruba 300 až 1000 obyvatel. Chlapců mladších dvou let tam bylo pravděpodobně méně než třicet a možná ne více než šest nebo sedm.¹¹

Žádné Herodovy soudní záznamy se nám nedochovaly. O jeho činech máme jen kusé informace, které pocházejí hlavně z pozdější doby, od židovského historika Josefa Flavia (ca 37 – ca 100 n. l.). Ten se sice párkrát stručně zmiňuje i o Ježíšovi, ale asi by nepsal o takové bezvýznamné události, jakou bylo vyvraždění betlémských nevinátek, i kdyby o ní vůbec věděl. Ostatně stručné dějiny českého národa také běžně nezmiňují, že se v roce 1936 utopilo 31 žáků rakvické školy, a málokdo si dnes na tuto tragédii ještě vzpomene. V antickém světě navíc zabíjení malých dětí nebylo ničím výjimečným.

Evangelijní vyprávění dobře odpovídá tomu, co je o Herodovi známo. V druhém období své vlády se stal paranoidním a posedlým touhou udržet si svou moc. Všude viděl spiknutí. Dal popravit kdekoho, například švagra, oblíbenou manželku, tchyni a tři syny.¹² Císař Augustus údajně zavtipkoval, že „je lepší být Herodovým prasetem než synem“;¹³ pointa spočívala v tom, že Herodes by jako Žid nejedl vepřové, a proto by jeho prase před ním bylo v bezpečí.

Herodes také nařídil několik hromadných poprav.¹⁴ A když se blížila jeho vlastní smrt, nechal na stadion zavřít mnoho významných mužů židovského národa, aby hned po jeho skonu byli zabiti, a každá rodina tak truchlila.¹⁵

Vyvraždění betlémských nevinátek je tedy přesně to, co bychom od Heroda očekávali, když se dozvěděl o narození dítěte, které má mít konkurenční nárok na židovský trůn.

Pokud jde o zápis zmiňovaný Lukášem, objevují se námitky, že by se netýkal celé říše, že Josef by nešel do Betléma a že Maria by ho nedoprovázela. Na všechny ale existuje dobrá odpověď.

Augustus byl římským císařem od roku 27 př. n. l. do roku 14 n. l. a zahájil praxi sčítání lidu v celé říši: „Každých pět let Římané sčítali občany a jejich majetek, aby určili jejich závazky. Tato praxe byla v roce 5 př. n. l. rozšířena na celou římskou říši.“¹⁶ Vzhledem k velikosti Římské říše probíhalo první sčítání všeho lidu postupně, v různých zemích v různých letech, takže v Palestině mohlo být prováděno i s několikaletým zpožděním. Pokud se jako obvykle konalo

i pro daňové účely, vysvětlovalo by to, proč se Josef vracel do Betléma: pocházel odtud a stále tam vlastnil nějaký majetek.

Je také možné, že se zmiňovaný soupis nevztahoval ke sčítání lidu. Mohlo jít o událost, která se odehrávala v letech 3 až 2 př. n. l., kdy obyvatelé říše přísahali věrnost svému císaři Augustovi. V takovém případě Josef mohl jít do Betléma proto, že ten byl sídlem jeho rodu a Římané mohli využívat kmenovou strukturu Izraele k tomu, aby zajistili, že jeho obyvatelé přísahu složí.¹⁷

Maria šla s Josefem, protože byla jeho ženou a on se o ni (spolu s dalšími příbuznými) mohl v Betlémě postarat lépe, než kdyby zůstala doma. Na rozdíl od oblíbených uměleckých vyobrazení se nemusíme domnívat, že se Maria vydala na cestu do Betléma v poslední fázi těhotenství. Lukáš pouze říká, že „[k]dyž tam byli, naplnil se jí čas, kdy měla porodit“ (Lk 2:6).

A konečně, Lukáš a jeho čtenáři dobře věděli, jak takové zápisy probíhají, protože se jich sami osobně účastnili. Proto i kritik Raymond Brown připouští, že je „nebezpečné předpokládat, že by [Lukáš] popisoval proces zápisu, který by zjevně odporoval všemu, co on a jeho čtenáři znali“.¹⁸

17. Existují nějaké nesrovnalosti v popisu velikonočních událostí?

O biblickém popisu událostí, které vedly k Ježíšovu ukřižování, se tvrdí ledaco. Například že si evangelia navzájem protirečí, pokud jde o den a čas ukřižování, nebo že by nikdy nedošlo k událostem, jako je propuštění Barabáše.

Pokud jde o den, kdy byl Ježíš ukřižován, všechna čtyři evangelia uvádějí, že to byl pátek, který byl tehdy znám jako den příprav. Byl to den, kdy Židé vařili jídlo a chystali se na sobotu (šabat), která pro ně byla dnem povinného odpočinku a začínala, jako každý den, při západu slunce (Mt 27:62; Mk 15:42; Lk 23:54; J 19:31,42).

Sporným bodem je vztah tohoto pátku k velikonočnímu svátku Pesach. Synoptická evangelia (Mt, Mk a Lk) uvádí, že Ježíš slavil poslední večeři jako velikonoční jídlo (Mt 26:19; Mk 14:16; Lk 22:13,15). Vzhledem k tomu, že byl ukřižován následující den odpoledne, bylo to podle židovského počítání ve stejný den, tedy na den Pesachu.

Někteří však tvrdí, že Jan klade ukřižování do stejné doby, kdy se v chrámě poráželi beránci v rámci přípravy na velikonoční svátek, a že podle Jana čelní židovští představitelé nechtěli vstoupit do Pilátova paláce, „aby se neposkvrnili a mohli jíst velikonočního beránka“ (J 18:28 [CEP]). To by naznačovalo, že Ježíš byl ukřižován den před Pesachem a konzumací velikonočního jídla.

Existuje více řešení tohoto problému. Jedno z nich spočívá v tom, že si uvědomíme dvě věci. Zaprvé, Jan nikde netvrdí, že byl Ježíš ukřižován v době, kdy se zabíjeli velikonoční beránci. Tento mýtus se tak často opakuje, že mu lidé často mylně připisují biblický původ, ale v Bibli se nic takového nepíše.

A zadruhé, Pesach pokračoval ještě týden po snědení beránka (Ex 12:15,18–20). Židovské autority se tak zřejmě nechtěly poskvrnit proto, aby mohly *nadále* jíst posvěcené jídlo až do konce svátku.

Jan tedy neodporuje synoptickému údaji, že Ježíš byl ukřižován v první den Pesachu a po snědení velikonočního beránka.

Pokud jde o denní dobu, podle Markova evangelia byl Ježíš ukřižován „ve třetí hodinu“ (Mk 15:25 [JB]) a všichni tři synoptici zaznamenávají tmu od „šesté hodiny“ do „deváté hodiny“, když visel na kříži (Mt 27:45 [JB]; Mk 15:33 [JB]; Lk 23:44 [JB]). Jan ale uvádí, že Ježíš „v šestou hodinu“ ještě ukřižován nebyl (J 19:14 [JB]).

Řešení tohoto problému je prosté: v Judeji prvního století bylo zvykem počítat hodiny od východu slunce, jak ilustruje i Ježíšovo podobenství v Mt 20:1–16 [JB], kde si člověk najímá dělníky ve třetí, šestou, devátou a jedenáctou hodinu dne.

Jan však používal římskou praxi počítání hodin od půlnoci. Proto se v J 1:39 [JB] píše, že dva učedníci strávili s Ježíšem „ten den“, i když se s ním setkali „kolem desáté hodiny“. To by dávalo smysl, kdyby Jan počítal hodiny od půlnoci (takže desátá hodina by odpovídala desáté hodině dopoledne), ale ne, kdyby je počítal od svítání (takže desátá hodina by odpovídala čtvrté hodině odpoledne).

Načasování ukřižování je tedy jasné, pokud vezmeme v úvahu oba systémy počítání hodin. Jan říká, že Pilát vyvedl Ježíše před zástup „kolem šesté hodiny“ po půlnoci (tj. kolem šesté hodiny ránní). Podle Marka byl pak ukřižován „ve třetí hodinu“ po rozednění (tj. kolem deváté hodiny ránní). A podle všech tří synoptiků zahalila zemi

tma od šesté do deváté hodiny po rozbřesku (tj. přibližně mezi polednem a třetí hodinou odpoledne).

Co se týče propuštění Barabáše, nemáme k dispozici žádný mimobiblický záznam o tom, že by Pilát o Pesachu pouštěl vězně na svobodu. To ale není nijak překvapivé, protože propouštění vězně v židovském hlavním městě o židovském svátku by bylo čistě místní tradicí a podrobné záznamy o římské správě v Judeji se nám nedochovaly.

Vládci však často udělovali milost populárním politickým vězňům, aby si získali přízeň svých poddaných. Podle dochovaných záznamů tak ve starověké Judeji činil například tetrarcha Herodes Archelaos (vládnoucí v období 4 př. n. l. – 6 n. l.) nebo římský místodržitel Albinus (úřadující v letech 62 – 64 n. l.).¹⁹ A židovská *Mišna* (sbírka dobových ústních tradic) obsahuje ustanovení o porážce velikonočního beránka pro vězně propuštěného o Pesachu.²⁰

I kdybychom nic z toho nevěděli, evangelia jsou sama o sobě historickými prameny, které je třeba brát vážně, a všechna čtyři se o tomto zvyku zmiňují (Mt 27:15; Mk 15:6; Lk 23:17; J 18:39).

18. Jak lze harmonizovat biblické pasáže o vzkříšeném Ježíšovi?

Kritici obviňují evangelia z toho, že si navzájem protirečí při popisu událostí, ke kterým došlo po Ježíšově vzkříšení. Tak tomu ale není.

Pavel zmiňuje, že Ježíš se po vzkříšení zjevil vícekrát (1K 15:5–8), a Lukáš uvádí, že se Ježíš apoštolům zjevoval opakovaně po dobu čtyřiceti dnů (Sk 1:3). Proto se evangelisté museli rozhodovat, která zjevení do svých evangelií zahrnou.

Všechny údajné problémy zmizí, když si uvědomíme, jak autoři jednotlivých evangelií vybírali a řadili svůj materiál (otázky č. 6 a 7). Co říkají dohromady?

Všechna čtyři evangelia se shodují v tom, že ženy šly k Ježíšovu hrobu po sobotě, kolem svítání prvního dne v týdnu (Mt 28:1; Mk 16:1–2; Lk 24:1; J 20:1).

Kámen byl odvalen, tělo bylo pryč a ony se setkaly s andělem (Mt 28:2–7; Mk 16:4–7; Lk 24:2–7,10; J 20:1,11–13).

Evangelisté se liší v tom, které detaily zmiňují. Všichni čtyři uvádějí, že mezi těmi ženami byla i Marie Magdalská. Matouš, Marek

a Lukáš navíc jmenují některé její spolčnice, zřejmě podle toho, koho chtěli zdůraznit.

Matouš zmiňuje, že anděl odvalil kámen a že u hrobu byli strážci (Mt 27:62–66; Mt 28:4,11–15). Výslovně tak vyjadřuje něco, co je v ostatních třech evangeliích obsaženo pouze implicitně. Způsob, jakým zaznamenává andělovo jednání, lze interpretovat jako retrospektivu (toho, co se stalo před příchodem žen). Stejně ani nemusel vše popisovat chronologicky.

Matouš a Marek zmiňují jednoho anděla, zatímco Lukáš a Jan dva. Evangelisté zaznamenávají různé části andělského poselství. Matouš a Marek uvádějí, že se Ježíš zjeví učedníkům v Galileji, zatímco Lukáš a Jan to vynechávají.

Jan zmiňuje, že někdy mezi první návštěvou žen u hrobu a setkáním s andělem navštívili hrob Petr a Jan (J 20:2–10). Petrova návštěva je potvrzena i v Lk 24:12. Jan a Marek také zaznamenávají, že se Ježíš zjevil Marii Magdalské (J 20:14–17; Mk 16:9), a Matouš podotýká, že se Ježíš zjevil i ostatním ženám (Mt 28:9–10).

Lukáš zmiňuje Ježíšova zjevení ještě téhož dne v okolí Jeruzaléma (Lk 24:13–48), a Matouš si vybral jedno v Galileji (Mt 28:16–20). Marek také uvádí, že se Ježíš zjevil v Galileji (Mk 14:28; Mk 16:7), ale jeho původní závěr (který mohl být paralelní s Matoušovým) se zřejmě ztratil. Jan zaznamenává zjevení vzkříšeného Ježíše jak v Galileji, tak v Jeruzalémě (J 20:19–29; J 21:1–23).

Po návštěvě Galileje se učedníci vrátili do Jeruzaléma před Ježíšovým nanebevstoupením (Lk 24:50–53; Sk 1:9–12). Při této příležitosti jim Ježíš řekl, aby ve městě zůstali až do seslání Ducha svatého o Letnicích, kdy zahájí svou hlavní evangelizační činnost (Lk 24:49; Sk 1:4; Sk 2:1–47).

To je důvod, proč se Lukáš zaměřuje na zjevení v Jeruzalémě a jeho okolí. Ve Skutcích apoštolů chce totiž zachytit, jak se křesťanská víra začala postupně šířit „v Jeruzalémě a v celém Judsku, Samařsku a až na sám konec země“ (Sk 1:8 [CEP]), a změna literárního zaměření od Jeruzaléma na Galileu by odváděla pozornost od událostí, které bude ve Skutcích apoštolů kronikářsky popisovat.

Matouš a Marek, kteří neplánovali napsat pokračování svých evangelií, se soustředili na zjevení v Galileji a literárně svá evangelia uza-

vřeli tím, že nás zavedli zpět do míst, kde Ježíšova služba začala. A Jan, který psal za účelem doplnění synoptických evangelií, zaznamenává další zjevení na obou místech.²¹

19. Odporují si novozákonní autoři Jakub a Pavel?

Stejně jako ve známém příběhu o slepcích, kteří se snažili popsat slona jenom na základě té jeho tělesné části, které se zrovna dotýkali, je každý člověk schopen pochopit jenom část nekonečného Božího tajemství. Bibličtí autoři tak mají své vlastní teologické přístupy a témata, která zdůrazňují.

Rozdíly v jejich terminologii a způsobu vyjadřování mohou někdy vést až k interpretačním potížím. Nejznámější takový příklad se týká výroků svatého Jakuba a svatého Pavla na téma ospravedlnění.

Jakub totiž ve známém tvrzení říká, že „ze skutků je člověk ospravedlněn, a ne pouze z víry“ (Jk 2:24 [CEP]), zatímco Pavel píše, že „člověk se stává spravedlivým vírou bez skutků zákona“ (R 3:28 [CEP]) a že „člověk se nestává spravedlivým před Bohem na základě skutků přikázaných zákonem, nýbrž vírou v Krista Ježíše“ (Ga 2:16 [CEP]).

Pavlovo učení bývalo špatně chápáno (R 3:8; srov. 2Pt 3:15–16) a je možné, že se Jakub setkal se zkreslenými informacemi o tom, co Pavel učil, a rozhodl se vše uvést na pravou míru. Při pozorném čtení jeho listu však zjistíme, že Pavlovi neodporuje. Každý z obou autorů totiž používá klíčové pojmy jako víra, skutky a ospravedlnění v trochu jiném významu.

Zaprvé, pokud jde o řecký výraz pro víru a věření, Jakub jej používá pro označení intelektuálního souhlasu s pravdami o Bohu. Proto také píše: „Ty věříš, že je jeden Bůh. To je správné. I démoni tomu věří, ale hrozí se toho.“ (Jk 2:19 [CEP]) Pavel však stejným pojmem odkazuje na to, čemu teologové říkají „formovaná víra“ nebo „víra formovaná láskou“. Proto píše, že „rozhodující je víra, která se uplatňuje láskou“ (Ga 5:6 [CEP]).

Za druhé, pokud jde o skutky, Jakub používá toto slovo pro dobré činy plynoucí z víry v Boha, kterými jsou například rozdávání jídla a oblečení potřebným (Jk 2:14–17) nebo ty, které vykonali Abrahám a Rachab ve službě Bohu (Jk 2:20–26).

Pavel ovšem v klíčových pasážích nezmiňuje „skutky“, ale „skutky zákona“, což jsou skutky konané proto, že je vyžaduje Mojžíšův zákon. Skutky zákona jsou tedy podle něj charakteristické pro Židy, ale ne pro pohany (R 3:28–30; Ga 2:11–16). Hlavním takovým skutkem, kterým se zabývá, je židovský iniciační rituál obřízky (R 2:25–29; R 3:30; Ga 5:6; Ga 6:13–15).

Za třetí, Jakub a Pavel hovoří o různých formách ospravedlnění. Písmo totiž naznačuje, že má více podob. Kromě ospravedlnění, které nastává, když poprvé přicházíme k Bohu a je nám vše odpuštěno, dochází k trvalému růstu ve spravedlnosti i v průběhu křesťanského života.

Jakub tak mluví o Abrahámovi jako o ospravedlněném, když obětoval Izáka na oltáři (Jk 2:21). To nastalo v Gn 22, tedy dlouho poté, co byl Abrahám prvně ospravedlněn (srov. Gn 12:1–4; Gn 15:6).

Pavel se však zabývá především prvotním ospravedlněním, ke kterému dochází, když poprvé přicházíme k Bohu. Proto mluví o ospravedlnění v souvislosti s obrácením na křesťanskou víru (1K 6:9–11; Ga 2:16) a zdůrazňuje, že křesťané nemusejí dodržovat Mojžíšův zákon ani být obřezáni (srov. Ga 5:4; Ga 6:15).

Jakub tak tvrdí, že pouhá intelektuální víra člověka nezachrání a že po našem obrácení k Bohu je náš trvalý růst ve spravedlnosti podporován konáním dobrých skutků. Pavel zase trvá na tom, že pokud máme víru působící skrze lásku, pak nám už bylo odpuštěno a nemusíme podstoupit obřízku ani dodržovat Mojžíšův zákon, abychom byli ospravedlněni (ať už na začátku křesťanského života, nebo později).

Oba autoři se tedy pouze vzájemně doplňují a jejich tvrzení protichůdná nejsou.

20. Jaký je postoj Bible k ženám?

Není pochyb o tom, že se postoje k ženám ve starověku a v dnešní době podstatně liší. Někteří lidé v tom vidí problém a obviňují Bibli z toho, že je misogynní nebo že ženy zásadně ponižuje.

Protože zde nemáme dost místa na podrobný rozbor všech biblických pasáží týkajících se žen, uvedeme si alespoň několik bodů, které platí obecně.

Zaprvé, je přirozené, že bibličtí autoři ve svém díle reflektují svou dobu, kulturu a role, které ženy hrály v tehdejší společnosti.

Zadruhé, musíme být opatrní při identifikaci autorova postoje k probíranému tématu (otázka č. 9). Už jsme si například ukázali, že ustanovení v Dt 21:10–14 ohledně manželství se ženami zajatými v bitvě má ve skutečnosti omezit chtíč jejich vězňů a poskytnout ochranu ženám, které, jak říká text, byly poníženy (v. 14).

Za třetí, všechny biblické pasáže, a tedy i ty o ženách, je třeba číst s ohledem na tehdy dosažený stupeň postupného zjevení (otázka č. 10). To se týká zejména starozákonních pasáží, které byly napsány před definitivním zjevením Boží vůle v Ježíši Kristu.

Bůh si vybral Izraelity za svůj lid ještě v době, když se nacházeli na velmi nízkém stupni náboženského a duchovního vývoje. Dokonce ještě uctívali modly (Lv 17:7; Dt 32:17), když je Bůh vyváděl z egyptského otroctví. Trvalo to celá staletí, než je Bůh duchovně vzdělal a odnaučil pohanským praktikám.

Ježíš naznačil, že Bůh během tohoto procesu Izraelitům toleroval některé praktiky kvůli tvrdosti jejich srdce, a starozákonní způsob zacházení se ženami jistě patří do této kategorie.

Za čtvrté, Bůh svou vůli nakonec definitivně zjevil v Ježíši Kristu (srov. Zd 1:1–2; Ju :3). I když bylo společenské postavení žen v prvním století nízké, Ježíš se s nimi volně stýkal, měl s nimi slitování (např. Mk 5:25–34; Lk 7:11–15; Lk 13:10–17) a počítal je mezi své klíčové učedníky (Lk 8:1–3).

Podle Nového zákona dokonce patřily mezi ty nejvěrnější: byly svědky Ježíšova ukřižování i pohřbu a přišly pomazat jeho mrtvé tělo, zatímco ostatní utekli (Mt 26:31) a skrývali se (J 20:19). Proto se také ženám dostalo výsady být prvními svědky jeho vzkříšení (Mt 28:9–10; Mk 16:9; J 20:14–17).

Ježíš také projevoval velkou úctu své matce. Na její popud vykonal svůj první veřejný zázrak (J 2:1–11). Postaral se i o její zaopatření po své smrti (J 19:26–27). Nový zákon ji popisuje jako tu nejblahoslavenější mezi ženami (Lk 1:42) a z katolického pohledu je (po Ježíšovi) tím nejvznešenějším člověkem vůbec (KKC 967, KKC 1172).

Zapáté, existují rozdíly mezi muži a ženami. To je zřejmé už ze skutečnosti, že se jedná o lidi různého pohlaví. Přesto se dnes

někteří snaží tyto odlišnosti minimalizovat až do té míry, že je úplně popírají a s nimi i jakékoli jejich důsledky pro role, které muži a ženy ve společnosti přirozeně zastávají. Tady by prostě moderní postoje neměly být nekriticky přijímány. Ať už jsou ale přirozené rozdíly ve společenských rolích mužů a žen jakékoli, neznamenají nerovnost mezi osobami různého pohlaví.

Konečně Bible uznává základní rovnost mužů a žen, a to od samého počátku. *Katechismus katolické církve* k tomu poznamenává: „Muž a žena, stvořeni společně, jsou Bohem chtěni jeden pro druhého. Boží slovo nám to naznačuje v různých úryvcích posvátného textu. ‚Není dobré, že člověk je sám. Udělám mu pomocníka, který by se k němu hodil.‘ (Gn 2:18) Tímto lidským ‚protějškem‘ nemůže být žádný živočich. Žena, kterou Bůh ‚utvořil‘ z žebra vyňatého z muže a kterou k němu přivede, vyvolá v muži výkřik úžasu, zvolání lásky a společenství: ‚Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla‘ (Gn 2:23). Muž objevuje ženu jako druhé ‚já‘ téhož lidství.

Muž a žena jsou stvořeni ‚jeden pro druhého‘: ne že by je Bůh stvořil jen ‚napůl‘ a ‚neúplně‘; stvořil je pro společenství osob, v němž každý může být ‚pomocí‘ pro toho druhého, protože jsou zároveň rovnocenní jako osoby (‚kost z mých kostí‘) a doplňují se jako muž a žena.“ (KKC 371, KKC 372)

Text knihy Genesis tedy naznačuje, že ženy jsou stejně jako muži stvořeny k Božímu obrazu: „Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k Božímu obrazu jej stvořil, stvořil jej jako muže a ženu.“ (Gn 1:27 [JB]; srov. KKC 369). Ještě jasněji pak základní rovnost mužů a žen v Božích očích vyjadřuje Nový zákon, který hlásá: „Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.“ (Ga 3:28 [CEP])

Doporučené zdroje

Knihy Google (G), Souborný katalog ČR (S), katalog Knihovny Biskupství brněnského (B) nebo jiné zdroje (J) někdy obsahují více záznamů stejného titulu, než na kolik se jich zde odkazuje. V případě potřeby vede odkaz na alternativní edici nebo vydání.

- J. Akin. How the accounts of Jesus' childhood fit together. J
- J. Akin. How the Resurrection narratives fit together. J
- J. Akin. *A Daily Defense*. Catholic Answers, 2016. G S B
- G. L. Archer. *New International Encyclopedia of Bible Difficulties*. Zondervan, 2001. G S B

- C. L. Blomberg. *The Historical Reliability of the New Testament*. B&H, 2016. G B
- P. Campbell. *The Book of Non-Contradiction*. Cruachan Hill, 2017. G S B
- J. Finegan. *The Handbook of Biblical Chronology*. Hendrickson, 2015. G S
- M. Giszczak. *Light on the Dark Passages of Scripture*. OSV, 2015. G S B
- J. K. Hoffmeier. *Israel in Egypt*. Oxford U., 1997. G S B
- J. K. Hoffmeier. *Ancient Israel in Sinai*. Oxford U., 2011. G S B
- T. Horn. *Hard Sayings*. Catholic Answers, 2016. G S B
- W. C. Kaiser et al. *Hard Sayings of the Bible*. InterVarsity, 2010. G B
- K. A. Kitchen. *On the Reliability of the Old Testament*. Eerdmans, 2006. G S B
- Pontifical Biblical Commission. *The Inspiration and Truth of Sacred Scripture*. Liturgical Press, 2014. G B
- M. J. Ramage. *Dark Passages of the Bible*. Catholic U. of America, 2013. G S B
- A. E. Steinmann. *From Abraham to Paul*. Concordia, 2011. G S
- J. White. *Evidence and Paul's Journeys*. Parsagard, 2001. G B
- G. Kroll. *Po stopách Ježíšových*. KNA, 2002. G S B
- Papežská biblická komise. *Inspirace a pravda Písma svatého*. KNA, 2015. G S
- Z. Ziółkowski. *Nejtěžší stránky Bible*. KNA, 2001. G S B

Poznámky

(s. – strana, cit. – citováno, odst. – odstavec, kap. – kapitola, {·} – česky)

1 [6]: s. 319 (1:3)	12 [12]: s. 455 (15:3:3), 468 (15:7:5), 469 (15:7:8), 513 (16:11:7), 529 (17:7:1)
2 [13]: s. 207, 208	13 [14]: s. xxxiii (2:4:11)
3 [11]: s. 207	14 [12]: s. 451 (15:1:2), 513 (16:11:7), 517 (17:2:4)
4 [9]: s. 240; [20]: s. 103; [21]: s. 192; [7]: s. 276	15 [12]: s. 528 (17:6:5–6)
5 [22]: odst. 5 (§ 3)	16 [19]: s. 17; [10]: heslo „census“
6 [18]: s. 146–147; {17}: s. 168 (§ 127)	17 Více viz [3].
7 [5]: s. 1012; {4}: s. 67 (q. 94 a. 5 ad 2)	18 [8]: s. 549a, 549b
8 [18]: s. 146; {17}: s. 167 (§ 127)	19 [12]: s. 530 (17:8:4), 614 (20:9:5)
9 [23]: odst. 3 (§ 2)	20 [16]: Pesachim 8:6
10 Více viz [1].	21 Více viz [2].
11 [15]: s. 178	

Index novodobých autorů

Pacelli, Eugenio M. G. G. 8, 30
Ratzinger, Joseph A. 20

Wojtyła, Karol J. 23, 31

Index dávných autorů

Akvinský, Tomáš (sv.) 26
Augustin (sv.) 3, 4, 7

Flavius, Josef 33
Suetonius 16

Index církevních dokumentů

Dei Verbum CZ 2, 8

Divino Afflante Spiritu CZ 8, 10

Humani Generis CZ 24, 31

Verbum Domini CZ 21

Index citací Katechismu katolické církve

§ 69 20

§ 337 22

§ 369 41

§ 371 41

§ 372 41

§ 967 40

§ 992 20

§ 1172 40

Index biblických citací

1K

6:9–11 39

15:5–8 36

1Kr

7:23 12

1S

2:6 26

8:10–18 19

15:29 17

1Te

4:17 9

2K

4:17–18 26

5:8 18

10:5b–6 21

2Kr

16:3 25

17:8,17,19 25

21:2,6,11 25

2Pa

4:2 12

36:14–21 25

2Pt

3:15–16 2, 38

2S

11–12 19

2Tm

3:16 2

3:16–17 8

4:6–8 9

Da

12:2 18

Dt

4:34 17

7:1–2 25

7:4 25

7:6 27

9:4–5 25

12:29–31 25

14:2 27

18:10–12 25

19:16–21 28

20:16–17 25

20:17–18 25

21:10–14 28, 40

21:12–13 28

21:14 28, 40

32:17 40

34:5–12 26

Ex

12:15,18–20 35

20:14 5

21:22–25 28

21:23–25 28

23:14–17 32

34:6 17

Fp

2:17 9

Ga

2:11–16 39

2:16 38, 39

3:28 41

5:4 39

5:6 38, 39

6:13–15 39

6:15 39

Gn

1 22

1:1 22

1:2 22

1:3–13 22

1:5–31 22

1:14–18 24

1:14–31 22

1:20–25 22

1:27 41

2:1–3 23

2:18 41

2:23 41

3:16–19 24

6:5–8 24

12:1–4 39

15:6 39

15:16 25

22 39

Iz

45:6 18

J

1:39 35

2:1–11 40

8:44 19

10:35 2

18:28 35

18:39 36

19:14 35

19:26–27 40

19:31,42 34

20:1 36

20:1,11–13 36

20:2–10 37

20:14–17 37, 40

20:19 40

20:19–29 37

21:1–23 37

21:20,24 13

21:25 14

Jb

1:9–10 19

Jk

2:14–17 38

2:19 38

2:20–26 38

2:21 39

2:24 38

Jr

46:2 30

Ju

:3 40

Jud

1:1 11

Ka

1:5 18

Lk

1–2 31

1:5–25 32

1:26–38 32

1:39–56 32

1:42 40

1:57–80 32

2:1–5 31, 32

2:6 34

2:7 32

2:8–20 32

2:21 32

2:22–38 32

2:41 32

3:1–3 16

7:1–10 14

7:11–15 40

8:1–3 40

13:10–17 40

13:30 13

16:19–31 18

22:13,15 34

23:17 36

23:34 21

23:44 35

23:54 34

24:1 36

24:2–7,10 36

24:4 14

24:12 37

24:13–48 37

24:49 37

24:50–53 37

Lv

11:44 27

17:7 40

18:3,24–30 25

20:23 25

20:26 27

24:17–21 28

Mi

5:1 33

Mk

5:25–34 40

10:5 21, 27

10:9 21

10:31 13

14:16 34

14:28 37

15:6 36

15:25 35

15:33 35

15:42 34

16:1–2 36

16:4–7 36

16:7 37

16:9 37, 40

Mt

1–2 31

1:18–23 32

1:24 32

1:25a 32

1:25b 32

2:1–11 32

2:2,9 32

2:12 32

2:13–15 32

2:16 31, 32

2:16–18 32

2:19–21 32	26:19 34	26:5 11	2:1–47 37
2:22–23 32	26:31 40	R	8:30–31 2
4:3,6,9 19	27:15 36	2:25–29 39	9:7 6
5–7 10, 16	27:45 35	3:8 38	22:9 7
5:16 14	27:62 34	3:23 18	Z
5:29–30 27	27:62–66 37	3:28 38	13:4 18
5:38–39 21, 29	28:1 36	3:28–30 39	106:37 25
5:44 21	28:2 14	3:30 39	113:3 18
6:1 15	28:2–7 36	8:18 26	Zd
8:5–13 14	28:4,11–15 37	9:11 18	1:1–2 40
8:28 14	28:9–10 37, 40	Sd	4:15 18
13 10, 16	28:16–20 37	11 20	Zj
13:3–9 10	Nu	11:31–32 20	6:9–11 18
18:8–9 27	23:19 17	Sk	7:13–15 18
19:30 13	35:31 29	1:3 36	13 10
20:1–16 35	Pr	1:4 37	
20:16 13	15:3 17	1:8 37	
24–25 10, 16	26:4 11	1:9–12 37	

Reference

- [1] J. Akin. How the accounts of Jesus' childhood fit together. J
- [2] J. Akin. How the Resurrection narratives fit together. J
- [3] J. Akin. The enrollment of Jesus' birth, 2022. J
- [4] T. Akvinský. *O zákonech v Teologické sumě*. Krystal OP, 2022. G S B J
- [5] T. Aquinas. *The Summa Theologica 2*. Cosimo, 2013. G S B J
- [6] Augustin (sv.). Letter 82. In *The Works of Aurelius Augustine 6*. T. & T. Clark, 1872. G S J
- [7] R. Bauckham. *Jesus and the Eyewitnesses*. Eerdmans, 2008. G S B
- [8] R. E. Brown. *The Birth of the Messiah*. Doubleday, 1993. G S
- [9] R. A. Burridge. *What Are the Gospels?* Cambridge U., 1995. G S B
- [10] Encyclopedia Britannica, 2023. J
- [11] E. Hixson a P. J. Gurry, ed. *Myths and Mistakes in New Testament Textual Criticism*. InterVarsity, 2019. G S B
- [12] J. Flavius. Antiquities of the Jews. In *The Works of Flavius Josephus*. D. McKay, 1850. G S J J
- [13] A. J. Köstenberger a M. J. Kruger. *The Heresy of Orthodoxy*. Crossway, 2010. G S B
- [14] Macrobius. *Saturnalia 1-2*, 2011. G S J
- [15] P. L. Maier. Herod and the infants of Bethlehem. In R. Summers a J. Vardaman, ed. *Chronos, Kairos, Christos II*. Mercer U., 1998. G
- [16] J. Neusner. *The Mishnah*. Yale University Press, 1988. G S J
- [17] Papežská biblická komise. *Inspirace a pravda Písma svatého*. KNA, 2015. G S
- [18] Pontifical Biblical Commission. *The Inspiration and Truth of Sacred Scripture*. Liturgical Press, 2014. G B
- [19] D. L. Poston a L. F. Bouvier. *Population and Society*. Cambridge U., 2010. G S
- [20] G. Stanton. *The Gospels and Jesus*. Oxford U., 2002. G S
- [21] G. Stanton. *Jesus and Gospel*. Cambridge U., 2004. G S
- [22] K. Wojtyła. General audience 29/1/1986. J EN
- [23] K. Wojtyła. General audience 8/5/1985. J

O autorovi

Jimmy Akin je světoznámý autor a řečník. Jako vedoucí apologeta ve společnosti Catholic Answers má nejen rozsáhlé znalosti Bible, církevních otců, teologie, filozofie, liturgiky a kanonického práva, ale i více než dvacet let zkušeností s obhajobou a vysvětlováním katolické víry, ke které kdysi sám konvertoval. Také je pravidelným hostem celostátního rozhlasového pořadu Catholic Answers Live, zasloužilým přispěvatelem do časopisu Catholic Answers Magazine a oblíbeným autorem blogů a podcastů. Mezi jeho knihy patří *The Fathers Know Best* a *A Daily Defense*. Jeho osobní webové stránky jsou na adrese *JimmyAkin.com*.

O původním vydavateli

Catholic Answers je laická nezisková apologetická organizace, která se poctivě snaží věrně a populárně prezentovat, vysvětlovat a hájit katolickou víru v mediálním prostoru. Na jejím internetovém portálu www.catholic.com si každý může vyhledat odpovědi na všechny své otázky ohledně katolické víry a církve, a to nejen prostřednictvím vyhledávače článků, ale i s pomocí časopisu, letáků, rozhlasového vysílání, podcastů, videí, vybraných materiálů z e-shopu nebo třeba oblíbené online Školy apologetiky. V této organizaci působilo nebo ještě působí mnoho zkušených a kompetentních apologetů (například Jimmy Akin, Douglas Beaumont, Jim Blackburn, Karlo Broussard, Christopher Check, Trent Horn, Karl Keating, Patrick Madrid a Tim Staples), kteří se stali legendami ve svém oboru a autory velkého množství populárních apologetických knih a přednášek.

JIMMY AKIN: BIBLICKÉ NEJASNOSTI

„Brožura *Biblické nejasnosti* Jimmyho Akina představuje stručné, ale výstižné odpovědi na námítky vznesené proti víře v Boha a věrohodnosti Bible ze strany ateismu. Hájí současný katolický pohled na Bibli (jak je představován v nauce posledních papežů) a na víru (např. stvoření světa) inteligentním způsobem.“
MONS. THLIC. TOMÁŠ HOLUB, TH.D., biskup plzeňský

„V knize jsou opravdu odpovědi na otázky, které napadají toho, kdo čte Bibli. A také odpovědi na námítky, které, možná i opakovaně, slyšeli i ti, kteří Bibli vůbec nečetli.“

P. PAVEL ZAHRADNÍČEK, TH.D., šéfredaktor časopisu *Milujte se!*

„Autorova přesvědčivá argumentace každému pomůže, aby víře a Božím slovu lépe porozuměl. Přehledné, srozumitelné, fundované. Vřele doporučuji!“

P. ANGELO SCARANO, TH.D., S.S.L., pedagog na KTF UK

„Myslím, že tato praktická a užitečná publikace může lidem otevřít oči a pomoci jim dané problematice lépe porozumět. Všem přeji hodně prospěchu z její četby.“

THLIC. MICHAEL ŠPILAR, farář katolické farnosti Praha-Chodov